

WILDE JÁNOS CSALÁDJÁNAK ÍRT LEVELEI 1915–1917¹

Wilde János – Wilde Margitnak,² Bécs, 1915. október 7.³

Csüt. d. u. fél hétkor

Kedves otthoniak, délelőtt elintéztem az ügyemet a dekanátusnál, utána lefotografáltattam magamat. Rendes hallgató leszek, a magammal hozott bizonyítványok elegendőek.⁴ Elkészem nem lehet, mert még a jövő héten is írnak be.

¹ Közreadja Bardoly István, Markója Csilla. Kéziratból kiolvasta és jegyzetekkel ellátta Bardoly István (Forster Központ), válogatta és szerkesztette Markója Csilla (MTA BTK Művészettörténeti Intézet). A külön jegyzettel nem jelölt személyeket egyelőre nem sikerült azonosítani, az ismétlődő becenevek az első előfordulási helyükön vannak feloldva és a névmutatóból is kikereshetőek.

² Wilde Margit (1884–1955) tanítónő, polgári iskolai tanár. Az 1911-ben alapított Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban és gyakorlóiskolájában (Budapest VIII., Mária Terézia – ma Horváth Mihály – tér 8.) dolgozott (Ld.: Mann Miklós – Hunyadi Zoltán – Lakatos Zoltánné: *A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium története*. Budapest, 1997. 53., 55., 56., 72., 92., 135.). Beceneve a Wilde testvérek levelezésében: Tyumpi, Tyumpika, Marci, Marcika.

³ MNG Adattár, 20151/1979/57d/2. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. X. 7.

⁴ Wilde először Rómában, a Magyar Történeti Intézetben szeretne folytatni tanulmányait. Az MTA Római Történeti Bizottsága 1914. május 18-án tartott ülésén tárgyalták az újonnan kiküldendő személyt. Az ülésen azonban elfogadták Berzeviczy Albert javaslatát, hogy nem javasolják kezdők küldését Rómába, de „a Bizottság elhatározza, hogy a szóbahozott Paulovics Istvánra, Moravcsik Gyulára és Wilde Jánosra a minister figyelmét külön fel fogja hívni, kérve őt, hogy nyújtana nekik módot arra, hogy tanulmányaikat külföldön folytathassák.” Ld.: Tusor Péter: *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*. Budapest–Róma, 2004. CIL. A Vallás- és közoktatásügyi miniszter 1914. július 13-án „Wilde János végzett bölcsészethallgatóhoz intézett” leiratában 1200 korona segélyt engedélyezett Rómában folytatandó tanulmányaira. A háború, az Olaszországgal beállt hadiállapot azonban megakadályozta utazását. 1915. szeptember 15-én Petrovics Elek felterjesztéssel fordult a vallás- és közoktatási miniszterhez: „Wilde úr így a mai viszonyok között – mielőtt még doktori vizsgálatát letenné – eddigi egyetemi tanulmányainak kiegészítése és betetőzése végett a bécsi egyetemen, és ott első sorban Max Dvořák tanárnak művészettörténeti előadásait és szemináriumát óhajtaná a most következő tanévben látogatni, s azzal a közléssel fordult hozzám, hogy eszközöljem ki számára ehhez Nagyméltóságod kegyes támogatását. Wilde János úr, aki a budapesti egyetemnek kitűnő hallgatója volt, egy évi múzeumi munkássága alatt a művészettörténeti szakmára való komoly és kétségtelen hivatottságának olyan bizonyosságát adta, amely teljesen igazolja azt a bizalmat, melyet nagyméltóságod az utazási segély engedélyezésekor belé helyezett s egyszersmind őt a további támo-

1. Wilde Margit (Tyumpika) arcképe, 1920-as évek. Repr. Mann Miklós – Hunyadi Zoltán – Lakatos Zoltánné: *A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium története*. Budapest, 1997. VI. t.

Bajosabb dolog a lakáskeresés: 1/2 2-től egész 6-ig szaladgáltam minden eredmény nélkül. Reggel újra kezdem. Nagyon keserves lesz. Az ebéd jó volt, elég drága, a legolcsóbb menü 4 kor.⁵ Vacsorát itt eszem a hotelben, mert már csak pogácsám van hazulról. Utána (sétálni már nem tudok, a szobában ülni pedig könyv nélkül nagyon szomorú) a Fledermaust néztem meg a Raimund Színházban.⁶ Sok csókkal Buns.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. október 10.⁷

Vasárnap d. u.

Kedves Tyumpika, (1. kép) félig elkészültem már egy Petr[ovics]nak⁸ a Kálmánka⁹ ügyében¹⁰ küldendő levél meg-

gátásra is érdemessé teszi. Joggal lehet így remélni, hogy a nevezett azt az alkalmat, mely reá nézve a bécsi egyetem látogatásával nyílik meg, jól fogja gyümölcsoztetni, a Dvořák tanárnak vezetése alatt, aki úgy rendszerének kiválóságánál, mint előadásainak ösztönző és termékenyítő hatásánál fogva elismert kitűnő nevelője a művészettörténet tanulóinak, igen értékes és majdan hasznos szolgálatokra hivatott szakértővé fog fejlődni.” Petrovics kérte a római útra engedélyezett összeg az őszön meginduló téli félévre történő felhasználásának engedélyezését, illetve „méltóztassék kilátásba helyezni, hogy az esetre, ha a téli félévnek szorgalmas és eredményes elvégzését, igazolni fogja” a második nyári félév céljára újabb 1200 K segélyt. Az összeg felhasználásának engedélyezése és a továbbiak kilátásba helyezése meg is történt. (SzM Irattár, 1914/1051. és 1915/580.) Max Dvořákhhoz Meller ajánlotta be Wildét. Ld.: Meller Simon – Wilde Jánosnak, Bécs, [1915]. szeptember 27. és október 1.

⁵ Lázár Jenő: Bécsben is nagy a drágaság. *Az Est*, 1915. október 7. 8–9.

⁶ Ifj. Johann Strauss: *A denevér* c. nagyoperettje. – A Wallgasse 18/20. alatt található Raimund Theater 1893-ban nyitotta meg kapuit, gyakran rendezett itt Max Reinhardt is.

⁷ MNG Adattár, 20151/1979/57d/5. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. október 10.

⁸ Petrovics Elek (1873–1945) jogász, művészettörténész, az MTA tagja. 1896-ban szerzett államtudományi oklevelet a Budapesti Tudományegyetemen, majd a Belügyminisztériumban dolgozott. 1903-tól jelentek meg rendszeresen képzőművészeti tárgyú írásai. Majovszky Pál javaslatára 1914 márciusában került a Szépművészeti Múzeum élére. 1935-ben nyugdíjazták. Vö. Molnos Péter: Petrovics Elek (1873–1945), az ember. Kései kárpótlás egy elmaradt lakomáért. *Frakkok* 2007. 219–242.

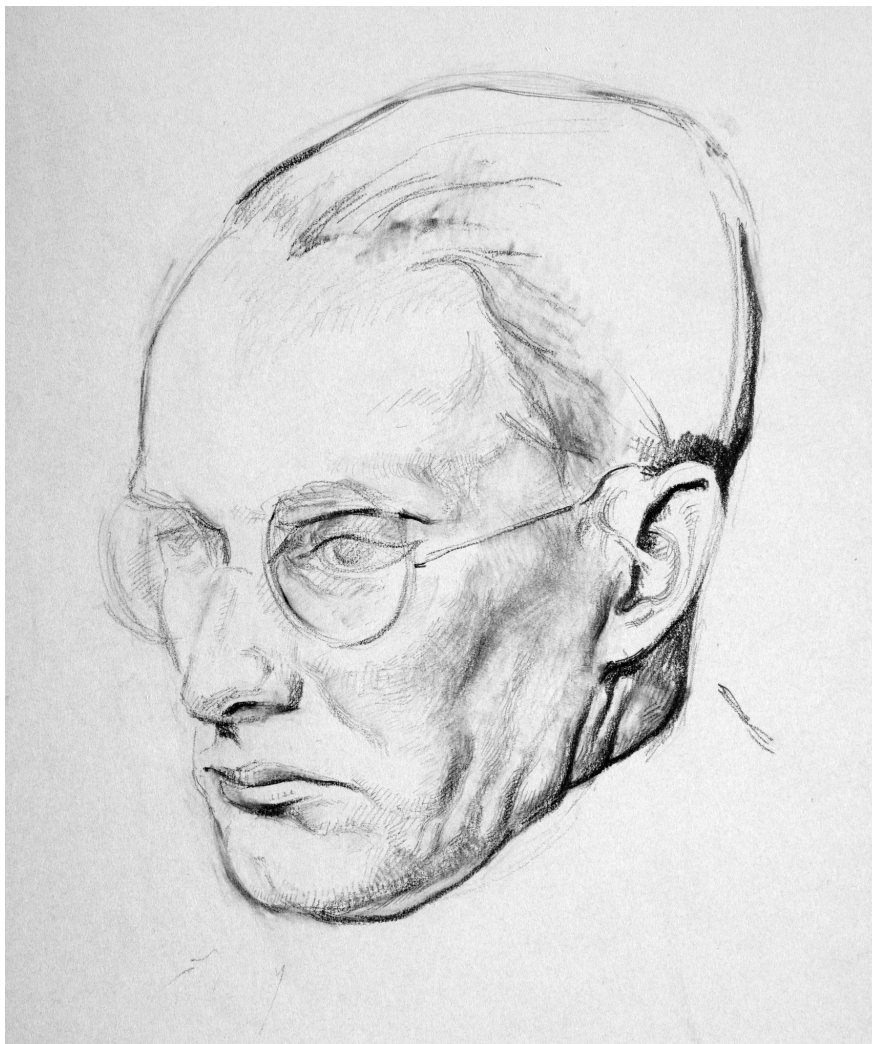
⁹ Pogány Kálmán (1882–1951) művészettörténész. 1907-ben doktorált művészettörténetből a Budapesti Tudományegyetemen Pasteiner Gyulánál. 1908-tól dolgozott a Szépművészeti Múzeumban, előbb mint

fogalmazásával, mikor a következő helyesebb megoldás jutott az eszembe: Légy olyan jó Tyumpika, vidd be a nyilatkozatot Kálmánka nekem írt levelével együtt a Múzeumba, mutasd meg őket Petr[ovics]nak, aztán Te magad add át a nyilatkozatot Fricinek¹¹ azzal a kéréssel, hogy juttassa el az Est szerkesztőségébe (ahol neki egy jó ismerőse is van, Vágó Béla). Talán túlzott óvatosság ez a kívánság, hogy Frici a levelet Tőled és ne Petr[ovics]tól vegye át, de arra a veszélyre gondolok, amely abból eredhet, hogy Petr[ovics] mint a Múzeum igazgatója, olyasmit kér egy újságtól, aminek teljesítése kellemetlen. Persze Kálmánka azt kéri, hogy minden összeköttetés felhasználásával igyekezzünk megjelentetni a nyilatkozatot (úgyhogy, ha Fricinek nem mondanak, más úton is próbálkoznunk kell). Én azt hiszem, hogy talán azért nem kérte ő is közvetlenül Petr[ovics]ot, hogy ebbe a kényes helyzetbe ne hozza.

segédőr, majd 1914-től mint múzeumi őr. 1914–1918 között frontszolgálatot teljesített. 1919. március végétől április 23-ig a Múzeumi és Művészeti Direktórium vezetője volt, azonban ismét a frontra ment harcolni. 1920-ban nyugellátása meghagyása mellett állásvesztésre ítélték. 1945-ig műkereskedelemmel foglalkozott. 1945-ben rehabilitálták és mint múzeumi főigazgatót nyugállományba helyezték. Ld.: Szabó Júlia: Pogány Kálmán, tudománytörténetünk elfelejtett alakja. [1973] In: Szabó Júlia: *Utak és tanulságok. Válogatott művészettörténeti tanulmányok és műkritikák*. Sajtó alá rend. Marosi Ernő. Budapest, 2014. 472–483.

¹⁰ Az első magyar katona Breszt-Litovszkban. A következő levelet kaptuk ma. Az *Est*, 1915. október 15. 10.: [Pogány Kálmán nyilatkozata] „1. Breszt-litovszki szereplésem – mely nem volt egyéb, mint kötelességem teljesítése – csupán Az *Est* augusztus 31-iki számában volt a valósággal egyezően leírva, ahol szó szerint ez állott: »amíg északnyugat felől a német osztagok igyekeztek előre, a besztercebányai honvédezred Pogány nevű tartalékos főhadnagya egy altiszttel a Bug keleti partjára úszott és ott csónakot szerzett, amelyeken az első őrjáratok bejutottak a városba.« Ennyi az igazság, a későbbi közlemények már messze elkanyarodtak a tényektől. Maga a zászlókitűzés a vár fokára: esztétikai korrektívum, melyet, az esemény koronájaként, a haditudósítók költöttek, de amelyhez nekem semmi közöm. Az én cselekedetem csak az volt, hogy először jutottam át a Bugon és így én léptem elsőként a tulajdonképpeni Oroszország földjére és közreműködésem segítette elő, hogy a besztercebányai 16. honvédezred egyik zászlóalja vonulhatott végig először Breszt-Litovszk utcáin a magyar lobogó színeivel. 2. Az a barátom, aki engem »nevemben« becses lapjuk katonai jutalomdíjaira pályázónak bejelentett, nem járt el az én megbízásomból, mert én ilyen megbízást senkinek nem adtam és a jövőben sem fogok adni. Amennyiben pedig a tek. Szerkesztőség saját kezdeményezéséből mégis engem érdemesítene a kitűzött díjak egyikére, erről én előre lemondok a hadjáratban megvakult katonák javára. Északi harctér, 1915. IX. 27. Megkülönböztetett tisztelettel: dr. Pogány Kálmán honvéd-főhadnagya.” Pogány megnyerte a 10.000 koronás jutalomdíjat, amelyet jótékonyági célra fordított. Gerelyes 1967. 337. – Ld. még: Petrovics Elek – Wilde Jánosnak, 1915. október 19.

¹¹ Antal Frigyes (1887–1954) művészettörténész. 1914-ben doktorált a bécsi egyetemen Max Dvořáknál. 1914–1916 között a Szépművészeti Múzeumban dolgozott fizetés nélküli gyakornokként. 1916–1917 között rövid ideig katona. 1919. március 21-től a Tanácsköztársaság bukásáig a Múzeumi és Művészeti Direktórium vezetője, illetve május 6-tól a Szépművészeti Múzeum munkatársa; Bécsbe emigrált, 1922-ig itt, majd 1933-ig Berlinben, illetve rövid ideig a Szovjetunióban élt. 1933-ban Angliába költözött. Ld.: Kókai Károly: Antal Frigyes (1887–1954). *Frakkok* 2010. 101–112.

2. Ferenczy Béni: Wilde Ferenc (Dudó) arcképe (Szemüveges férfi).
Papundekli, ceruza. 345 x 257 mm. Ltsz.: F.71.98. © Budapest,
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria. Wilde Ferenc hagyatéka

De azért közöld, kérlek, Petr[ovi]ccsal az okát, hogy miért nem fordultam én közvetlenül hozzá (az elutazásom előtt nem állapodtam meg vele semmiben), lehet hogy ő mentesít Téged a további alól, ami nagyon jó volna. Ha voltál a Múzeumban, írd meg kérlek ezt Kálmánkának is, nekem is. Add át Petr[ovics]nak a tiszteletteljes üdvözlétemet. Kálmánkának én egyelőre még nem írok. – De. esett és emiatt nem voltam Schönbrunnban, hanem helyette a Stephanskirchében misén, a főpostán és utána, mikor elállt az eső, egy rövid sétán a Praterben. Megkaptam a

Dudó¹² (2. kép) pénteki lapját, és Tőled a szombatit. Nagyszerű, hogy már nem rukuluj!¹³ Csak már otthon csücsülhetne az Ananos¹⁴ Dudóka a Munisi¹⁵ mellett. (Akkor ő maga menne el az Esthez.) Munisi, a kenyérből még maradt vacsorára és holnap reggelire való, úgyhogy éppen egy hétig tartott! (3. kép) Hogy viselkedik a Tyumpika orra? Szegényt még én is terheltem. – Holnap íratok. Belgrád miatt semmi örömmámor.¹⁶ Sok csókkal Bundus.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. október 12.¹⁷

Kedd este

Drága jó Munisi, Aranyos Tyumpika. Ma igazán csuda gazdag aratásom volt a postával: átvettem a még fekvő két poste restante küldeményt (Tyumpi lapját és Dudó levelét) azonkívül ide a hotelbe kaptam most már összesen négyet hazulról, köztük a Dudóval együtt írt levelet. Az utolsó időrendben Tyumpika hétfőn este írt lapja, amelyet most vettem át. A sok jó hír! Igazán aranyember M,¹⁸ hogy ilyen komolyan fogta föl az ügyet – amit különben tudtam előre. Mit szólt hozzá Munika. Bőven beszélni akkor fogunk majd róla, ha megtörtént, most várunk még feszülten, de azt hiszem már nem sokáig. Aztán egyelőre a nagyszerű belógási lehetőségek – igazán meg lehetünk elégedve. Dudó csak egy dologgal dühösített, azzal, hogy azt írta, nem tud németül. Meg is írtam neki gorombán, hogy ilyet többé ne tegyen. Jaj, csak már ott volna Munikáék mellett. – Annyi sok minden állott a levelekben, hogy most újra kell elolvasnom őket, hogy

¹² Dr. Wilde Ferenc (1887–1968) jogász, tanár. Budapesti Felső Kereskedelmi Iskolákban tanított óraadóként, miközben a Budapesti Tudományegyetem jogi karán tanult, ahol 1917-ben doktorátust szerzett. 1919. március 26-án Lukács György népbiztos a Műkincseket Társadalmassító Bizottság jegyzőkönyvvezetőjévé nevezte ki, majd Pogány Kálmán ezredparancsnokságán volt írnok. A Tanácsköztársaság idején tanúsított magatartása miatt vizsgálat indult ellene, s a továbbiakban állami iskolában nem taníthatott. Magántanítványok oktatásából tartotta fenn magát, de ő intézte Ferenczy Béni és Noémi munkáinak eladását is. Beceneve a Wilde testvérek levelezésében: Dudó, Duduri, Dudóka.

¹³ Wilde Ferenc, mint tartalékos népfelkelő, az esztergomi hadifogolytáborba vezényelt 7. őrszázlólaj III. századában szolgált. 1915. október 12-én írta testvéreinek: „borzasztóan örültem a hírnek, hogy már nem rukkolsz” MNG Adattár, 20151/1979/57c/4.

¹⁴ Ögörög: visszatérő.

¹⁵ Wilde Richárdné szül. Somjáy Rozália (1854–1928), Tolcsváról származott; a Wilde testvérek édesanyja. Férje, Wilde Richárd (1840–1912) a csehországi Teplicéből betelepült szabómester volt. A családi levelezésben: Muni, Munika, Munisi, Munisika; édesapja: Faduska.

¹⁶ 1915. október 9-én a központi hatalmak csapatai elfoglalták Belgrádot. Az újságok október 10-én jelentették a hírt.

¹⁷ MNG Adattár, 20151/1979/57d/6. – Levél, rajta más kézzel: 1915. X. 12.

¹⁸ Személyét nem sikerült azonosítani, a családi levelezésben is csak M-ként emlegetik. A levelekből annyi kiderül, hogy M férje volt az, aki elintézte Wilde Ferenc Budapestre helyezését. MNG Adattár, 20151/1979/57a/15.

3. Ferenczy Béni: Wilde Richárdné, Wilde János édesanyja (Öregasszony), 1920 körül. Karton, szén, 243 x 208 mm. J. n. Ltsz.: F.71.96. © Budapest, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria. Wilde Ferenc hagyatéka

sorban válaszolhassak. Magamról csak annyit, hogy fáradt még mindig vagyok egy kis mértékben, de hiszem, hogy már ez a maradék is hamar el fog múlni. Igaza van Tyumpikának, hogy fáradtan jöttem el, de az igazi mégis a lakáskeresés volt. Az nem az én idegrendszeremnek való dolog. Az első este, miután vagy 15 szobát végignézttem, valósággal megrémültem, hogy nem leszek képes találni. Az, amelyiket fölvettem, gyönyörű szoba, nagyon világos és nagyon tágas, egy tiszta, régi ház 3. emeletén, szemben vele egyemeletes épület, és tényleg csak 5 percnire az egyetemtől, de a már megírt hátrányokkal. Hogy egyebek is lesznek-e még, az majd a következő hetekben fog eldőlni. Természetes, hogy maradni szeretnék mindenképpen benne, mert az újra költözéstől irtózom. Pénteken hurcolkodhatom csak át, mert a mostani lakója, egy festő, az istennek sem megy el előbb. Nagyon jó lesz itt hagyni ennek a kis hotel-szobának a sötéttségét, amelyben ugyan keveset vagyok, de csak azért, mert olyan kicsi. De azért örülök, hogy idejöttem, egy drágább hotelben vagyomba került volna ez a tíz

nap. Itt ebédelhetek is – a H. Regina,¹⁹ ahol első nap ettem és később megint enni fogok, innen 25 percnnyire van (a posta talán 20 percnnyire, oda többet nem kell mennem). Tegnap és ma d. u. Schönbrunnban csücsültem (7 krajcár sincs ki a villamos), az volt az igazi fellélegzés. Az első napokban, azáltal, hogy folyton az utcán voltam, nagyon ijeszt Bécsnek az idegensége, a zaj, az épületek szokatlan formája. Még fejfájásaim is voltak. Most ez az állapot már elmúlt, tudok járni az utcán anélkül, hogy jobbra-balra forgatnám a fejem. Ennek így is kell lenni. Ma különben ünnep volt. Kikaptam az írást, hogy beiktattak a fil. kar rendes hallgatói közé, – holnap iratkozhatom. Másfelől ma volt nyitva az ittlétem óta először a Hofmuseum²⁰ képtára, mely most csak egy héten egyszer boldogítja az emberiséget. 4 és fél éve, hogy a képeket láttam – most mégis be kell vallanom, hogy azóta „valamivel” előbbre jutottam. Valósággal szédültem. Már 10-kor ott voltam, aztán az egyetemről később megint visszamentem és maradtam zárásig, most pedig alig várom a következő keddet. – Tyumpika ajánlja a színházat. Tegnap tényleg láttam egy Ibsen előadást a Residenzbühn[ében] (ez egy olyan kis irodalmi színház), Hedda Gabler a híres Ida Rolanddal.²¹ Nagyszerű színésznő, jó volna egy tisztességes darabban is látni. Érdekelt nagyon, hogy milyenek fogom találni Ibsent jó előadásban: nem mondhatok mást, lehetetlen!

Hanem otthon több az esemény és a megbeszélnivaló! Munika írta, hogy fűzőben volt, de nem írta meg a kilókat. Mit jelentsen ez? Aztán Tyumpika fejfájása és hasonlatosak. Pihenj sokat Tyumpikám, mert még a vízművek²² is járja, a Muni szívesen elenged délelőtt. (Úgy sajnálom, hogy elveszett egy d. e.-öd a Múzeumba-menéssel!) Nagyszerű, hogy olyan jól viselik magukat a gyerekeid, hát a direktor mondd mit csinál? Az Est béke vezércikkét nem olvastam; azért írom ezt, mert már másodszor jutott ma eszembe, hogy a taknyos megint hogy felsült.²³ Nagy kofa a kis öreg; hogy lehetett volna visszarendelni valamit, amire három hónap óta készültek. Most halad gyorsan előre a dolog. Itt minden nap minden újság ad külön kiadást. Először még bedűltem, többet nem fogok. Megvárom a reggelt, amikor ügyis veszek Zeitot. (Estet csak kétszer vettem.) Itt is cammog sok – elég német katona az utcákon, mégsem annyi, mint nálunk. Elég fumigálva nézik Bécset, az indivisibilist és inseparabilist.²⁴ A Zeit már a ma reggeli számában hozta, hogy a magyarok rém meg vannak elégedve a kérdés megoldásával. Ti szegények ezt nem is tudhatjátok. Borzasztóan sajnálom szegény Kopekékat és Gézáékat,²⁵ a háború az ilyen embereket is megtörte, akikről úgy látszott, hogy az életük végéig a szemük sem fog megrebbenni.

¹⁹ Hotel Regina, Wien IX., Freiheitsplatz 16.

²⁰ A mai Kunsthistorisches Museum.

²¹ Ida Roland (1881–1951) osztrák színésznő.

²² Utalás gyógyfürdőre.

²³ A vezércikk a Bernben decemberben megrendezendő Béke kongresszus alkalmából íródott: Most kezdődött. Az Est, 1915. október 11. 1.

²⁴ Oszthatatlant és elválaszthatatlant.

²⁵ A Wilde család barátai, nevük ugyan többször előfordul a levelezésben, de közelebbit egyelőre nem sikerült róluk megtudni.

Munika küldjön a Bécsnek csomagot! Ma ettem meg a reggeli kávéhoz az utolsó szelet kenyeret. 8 napos volt, mégis olyan volt mint a kalács. Az itteni barna, és ha friss is, olyan mintha 4-5 napos volna, de azért elég jól ehető. 3 karajt kap az ember egy napra. Ehhez elkél az otthonról való. Holnapra van még 4 pogácsa, aztán... várunk. Tyumpi, vigyázz a Munira, Muni vigyázzon a Tyumpira!

Sok csókkal Bundsi.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. október 15.²⁶

Csüt. d. u.

Drága Otthoniak, megint Schönbrunnból jövök be, a legszebb itteni nyaralás, kicsit korábban, mert be akarok menni az Apparatba²⁷ átadni Zimm[ermann]nak²⁸ a Meller²⁹ által küldött kéziratot és levelet. D. e. a beíratás megtörténte után már ott voltam, az asszisztens³⁰ fogadott nagyon kedvesen. Tudott már a jöttömről, Dvořák³¹ figyelmeztette, aki pár napra elutazott. Nagyon mulatságos volt, hogy a beszélgetés

²⁶ MNG Adattár, 20151/1979/57d/7. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. X. 15.

²⁷ Feltehetően a Dvořák-tanszék beceneve.

²⁸ Ernst Heinrich Zimmermann (1886–1971) művészettörténész. Freiburgi és berlini tanulmányok után Hallében doktorált 1910-ben. 1915-től az Österreichische Staatsgalerie munkatársa volt, majd 1918-tól a berlini Kunstgewerbemuseumban dolgozott; 1920–1936 között a nürnbergi Germanisches Nationalmuseum igazgatója.

²⁹ Meller Simon (1875–1949) 1894-től modern filológiát tanult a Budapesti Tudományegyetemen, de átment a művészettörténet szakra, ahol 1898-ban doktorált Pasteiner Gyulánál. Közben 1896–1897-ben Berlinben is tanult művészettörténetet. 1898–1899-ben a Magyar Királyi Tanárképző Intézet Gyakorló Főgimnáziumában (Trefort u.) tanított; 1899-ben megszerezte a francia tanári oklevelet, majd egy évet töltött Párizsban és Olaszországban. 1901-től a Szépművészeti Múzeumban dolgozott. 1910-től a Grafikai Osztály vezetője. 1924-ben nyugdíjazták. Münchenbe költözött, majd 1933-ban hazatért. 1945 után Franciaországba távozott.

³⁰ Karl Maria Swoboda (1889–1977) cseh származású osztrák művészettörténész. 1913-ban doktorált Bécsben Max Dvořáknál, akinek 1914-től tanársegéde volt. 1934–1945 között a prágai német Károly Egyetem, majd 1962-ig ismét a bécsi egyetem professzora. Ld. részletesen Swoboda és Wilde kapcsolatáról Kovács Gergely tanulmányát ez *Enigma* jelen, tripla számában.

³¹ Max Dvořák (1874–1921) cseh származású osztrák művészettörténész. 1897-ben doktorált a bécsi egyetemen, ahol 1901-ben habilitált és 1902-től a művészettörténet tanszéken magántanár lett. Az addigi tanszékvezető, Franz Wickhoff halála után két tanszéket hoztak létre, mert az egyre erősebb teret nyerő nacionalistákat zavarta Dvořák cseh származása. Így lett 1909-ben professzor és a II. számú művészettörténet tanszék vezetője. (Az I. sz. tanszéket a Wickhoff és Riegl munkásságát is erősen bíráló Josef Strzygowski vezette.) Alois Riegl halála után, 1905–1914 között az osztrák műemlékvédelem egyik vezetője (Generalkonservator), 1917–1918 között elnökhelyettes. A Bécsi Iskola szellemtörténeti ágának megalapítójaként a művészettörténet-írás egy új paradigmáját hozta létre.

második percében már Strzygowskinak³² rontottunk. – Este 9. Most jöttem meg egy 1/2 órás látogatásról Zimm[ermann]nál.³³ Nagyon kedves volt ő is és hívott, hogy keressem fel a jövő hét elején a hivatalában a Staatsgalerieben. Nagy öröm lesz vele végignézni a képeket. Most írok Mellernek és holnap, ha megjön Tyumpika levele, Petrónak. Péntek. d. e. Aranyos otthoniak [...] ³⁴ Petrónak, mindjárt írok is neki, Mellernek tegnap írtam. Meleg grat. a Poll[atschek]³⁵ meglegedéséhez, végre, valahára. De jó volna, ha végleg rendbe jönnél a dologgal. Ebéd után hurcolkodás. Viszket a karom, mint a kisbabáknak, mert beoltottak. Mit csinál a Munisika? Sok-sok csókkal a Bécsies.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. október 18.³⁶

Vasárnap d. u.

Drága Munisi és Tyumpika, ma reggel hozta a posta a pénteki kártyát és Dudótól egy ugyancsak pénteken írt levelet. Kár, hogy az a buta sok formaság késlelteti a Pestre kerülést, most félni kezdek, hogy akkor, mikor Tyumpika feljön hozzám, még mindig nem lesz otthon. Pedig így volna jó. Szegény Kármán³⁷ papa halálát a bécsi

³² Josef Strzygowski (1862–1941) régész, művészettörténész. Bécsben és Berlinben végezte tanulmányait. 1887-ben Bécsben habilitált, majd 1892-től a grazi egyetem művészettörténet professzora volt. 1909–1933 között Bécsben az I. számú művészettörténeti tanszék vezetője volt. 1934-ben az ő kezdeményezésére jött létre a Gesellschaft für vergleichende Kunstforschung.

³³ „Köszönöm, hogy Zimmermann-nál a commissiót elvégezte és örülök, hogy az első találkozás szimpátiával végződött. Azt hiszem, ő lesz az, akitől – Dvořák mellett – a legtöbbet fogja profitálni.” – Ld.: Meller Simon – Wilde Jánosnak, 1915. október 20.

³⁴ A postabélyegzőtől olvashatatlan rész.

³⁵ Dr. Pollatschek Gyula, az Országos Munkásbetegség- és Balesetbiztosító Pénztár orvosa, a család háziorvosa.

³⁶ MNG Adattár, 20151/1979/57d/9. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. X. 18.

³⁷ Kármán Mór (1843–1915) pedagógus, művelődéspolitikus. 1872–1897 között a budapesti középiskolai tanítóképző intézet pedagógia és bölcsélet tanára, a gyakorlógimnázium pedagógiai vezetője, 1909-től haláláig a Budapesti Egyetem tanára. A pedagógus Wilde Margit és Wilde Ferenc bizonyára tanítványai közé tartozott s feltehetőleg Wilde János is hallgatta egyetemi előadásait. Kármán Mór két gyermeke a Wilde testvérek baráti köréhez tartozott. – A temetésről Wilde Ferenc is beszámolt testvérének 1915. október 15-én: „Minthogy benn volt a lapban, hogy nem mint eredetileg volt a zsidó tem. – hanem az uni. aulából lesz a szegény öreg Kármán papa temetése, elhatároztuk Tyumpikával, hogy oda megyünk. 11-kor kezdődött, s végigvártuk egész 12-ig, benn a ravatalos teremben az egész szertartást. Igazán nagyon megindító volt, szigorú zsidó rítus szerint, – és igen nagy közönség előtt olyan szép öreg rabbi zsidók voltak, egész tömeggel. Olyan, aki csak mint hivatalosan, kötelességből jött volna, alig lehetett 10–20, a többi mind az igaz szeretet, tanítványi hűség hozta össze. Valami dr. Fischer József főrabbi volt az első szónok (gyönyörűen beszélt) már egész öreg ember, s mint volt tanítvány kezdte. Aztán Fináczy beszélt rém disznóul, utána Négyesy, mint egy levélhordó »elhunyta

lapok is hozták, sokat nem szenvedhetett az utolsó években, de a halála ő maga, nagyon harmonikus volt. Dudó írt a Tyumpi Papnövelde-utcai beköszönéséről,³⁸ erről én nem tudok semmit. Ki volt az a kalandos fő, aki kitalálta? – Tegnap mozgalmas napom volt: de. e. az akadémiai kápolnában találkoztam M. Edith-tel³⁹ (én rendelttem oda), aki magával hozta egy festőnő barátnőjét. Ebéd után ki kellett menni a hölgy atelierjébe (a XIX. ker.-ben), este fölmentem újra az Apparatba, ahol szerencsére elcsíptem Dvořákot és egy félóráig csücsültem nála. Nem mondhatok mást, minthogy rém kedves volt. Tanácsokat adott a tanulmányaimhoz; úgy tartja helyesnek, ha egy évig nyugodtan tanulok még és csak azután választok témát, amelyet a következő esztendő alatt tisztességesen meg lehet csinálni. Hívott, hogy mindig menjek be hozzá! Hétfőn kapok asztalt az úri szobában (a hölgyek szigorúan külön tartva) és kulcsot és aztán rendesen bejárhatok majd. Borzasztóan örülök, hogy van végre ember, aki törődik velem, ez amire mindig vágytam és amire nekem sokkal nagyobb szükségem van, mint akármik másnak. Dudónak írok levelet, abba beleteszem az eddigi kiadásjegyzéket: az aktív 113 kor 50 (25 kor. a szobáért már kifizetve) úgy hogy majd kérem kell még 50 kort. Nem tehetek, azaz csak kis mértékben tehetek róla, mert igen nagy a drágaság. Majd most már jobban fogok takarékoskodni. Holnap tán megjön a Munisika csomagja. De jó volna. Olvastam a K. nyilatkozatát. Fricinek írok.⁴⁰ Öleli és csókolja mindnyájukat: Bundsi.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. október 24.⁴¹

Vasárnap d. u.

Drága jó Munisi, aranyos Tyumpika, mindenekelőtt kell panaszkodjam egy kicsit a posta miatt, ez könnyebbé teszi a szívet. Nem hozza nekem a csomagot (a pénz itt volt 3 nap alatt) és nem kézbesíti az én leveleimet. Így a Dudó pénteki lapjából, mely ma jött, látom, hogy nem kapta meg az én hétfőn írt levelem – ami nagyon háborít, mert abban írtam le, hogy mit beszéltem Dv[orák]kal. Hogy azonkívül mi veszett még el, nem tudom, hogy én mindennap írok fölváltva haza vagy a Dudónak, kivétel csak tegnap volt, mert az egy[etem]ről későn értem haza. Minthogy Tyumpika elhatározta

alkalmából», s Császár Elemér. Ott volt Beöthy, Riedl (Alexicsot nem láttam), a fővárostól Déry, Weszely és Migray. Különösen szépen énekeltek csupa rabbinusok, siralmasan.” (MNG Adattár, 2015/1979/57a/15. – Ld. még: Meller Simon – Wilde Jánosnak, 1915. október 20.

³⁸ Wilde Margit a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban, illetve annak gyakorló leányiskolájában tanított. Mint 1915. október 12-én írta testvérének: „Különben a hallgatónők tanítási gyakorlatra a Papnövelde u. iskolába járnak.” MNG Adattár, 2015/1979/57a/9. Valószínűleg egy évvel kapcsolatos eseményre utal Wilde levélbeli megjegyzése.

³⁹ Mandl Edith (1892-?), 1896-1898 között a Képzőművészeti Főiskola hallgatója volt. Mandl Ottó (1889-1956) vegyészmérnök, Lukács György barátjának a húga.

⁴⁰ Pogány Kálmán nyilatkozatáról van szó. – Antal Frigyes.

⁴¹ MNG Adattár, 2015/1979/57d/12. – Levél, rajta más kézzel: 1915. X. 24.

már magát a fölutazásra, nem ellenkezem tovább, hiszen olyan végtelenül boldog vagyok, hogy jön. Abban bízom, hogy szerencsénk lesz és olyan gyönyörű napsütéses vasárnap lesz, mint a mai – mert ilyen napok is vannak, bár csak igen ritkán.

A Mester⁴² ma jelentette be kártyán, hogy szándéka följönni a 3 ünnepnapra. Hát akkor úgy lehetne csinálni a dolgot, hogy együtt utaztok a 7.55-ös vonattal, mely, mint ma megnéztem a pályaudvaron, 12.14-kor van itt, utána feljövünk a szobámba, együtt legfőljebb még megebédelünk, aztán elküldjük a Mestert körülnézni Bécsben, mi pedig vagy kimegyünk Schönbrunnba, vagy még inkább leülünk a Belvedere kertjében, ahol jól kibeszélhetjük magunkat. Ha tényleg nem akarsz itt aludni Tyumpika, akkor van még este egy 7.20-kor induló gyors, mely, ha nem csalogdom, 11.45-kor a Keleti pályaudvarnál tesz le. Ha még úgy fogja hozni a szerencse, hogy a Dudóka is belóghat már szombaton, akkor igazán olyan szép lesz az ünnepünk, mint senkié! Munika igazán nem félti a Tyumpikát az utazástól? Én azt hiszem, ha idefelé a Mesterrel jön együtt, még jó is lesz, mert hamarabb múlik el az a 4 és 1/2 óra; otthon aztán este a Dudó megvárhatja a vonatnál. Jaj úgy örülök már, hogy majd kibújok a bőrrömből! – Így most azokat a dolgokat, amit megismételtem volna a levelemből, majd élőszóval részletesen mondom el. A kosztal megvoltam valahogy, igaz, hogy nagyon egyhangú volt és nagyon sokba került. Tessék elgondolni, hogy egy olyan nyolcadkilós vaj 1.25 (tehát 10 kor. kiló), aztán ugyanilyen mérték szerint a sonka, vagy felvágott, vagy sajt árát (eddig még csak ezeket kultiváltam), és ha néha körtét vagy almát vettem hozzá, az is nagyon drága volt. Tehát minden este főzök, már olyan jól sikerül, hogy büszke vagyok rá. Kocsmában nem lehet vacsorázni, mert az legkevesebb 3 korona, és az ebéd már 4 kor.-nál többbe kerül, hústalan napon, amikor nincs menü, még többbe. Másra aztán most már nem adok pénzt, csak még egy pár tankönyv nevű könyvet kell megvennem. Spórolni kell, mert elseje után valószínűleg kezdődni fog már a fűtés. A kiadásjegyzéket vezetem tovább, az első 10 napról valót itt küldöm. Majd aztán meg fogom írni még, hogy miket hozzon el az aranyos Tyumpika – Shakespeare géniuszának nemes mártírja – hazulról számomra. Azt a sok mindent, amit kérdezni szeretnék, élőszóval fogom elmondani. – A már említettek mellé került még egy jó ember, dr. Matejček, a Zentralcommissio tisztviselője és Dvořák kedvence, egy végtelenül okos és kedves cseh fiú, aki ugyanolyan előzmények után került a prágai

⁴² Fogarasi Béla (1891–1959) filozófus, az MTA tagja; Wilde János gimnáziumi osztálytársa. Heidelbergi tanulmányok után, 1913-ban a Budapesti Tudományegyetemen szerzett bölcsészdoktori oklevelet. 1914–1919 között a budapesti VI. kerületi Községi Felső Kereskedelmi Iskolában óraadó volt; a Vasárnapi Kör egyik alapító tagja; részt vett a Galilei Kör munkájában is és előadott a Társadalomtudományok, illetve a Szellemtudományok Szabadiskoláján. 1918-ban a Nemzeti Tanács tagja, a *Vörös Újság* munkatársa. 1919-ben a Marx-Engels Munkásegyletem igazgatója, a Közoktatási Népbiztosság felsőoktatási csoport vezetője. 1919 augusztusától Bécsben az Orosz Távirati Iroda szerkesztőségi tagja, majd 1921-től német kommunista lapoknál dolgozott. 1930-tól a Szovjetunióban élt és a Kommunista Internacionáléban dolgozott. 1945-ben hazatért; 1948-tól egyetemi tanár, 1957-től az MTA Filozófiai Intézet alapító igazgatója volt. Ld.: Karádi Éva: Fogarasi Béla. Egy értelmiségi életpálya a XX. században. *Medvetánc*, 3, 1983, 4.–4, 1984, 1. 33–53.

cseh egyetemről Bécsbe, mint én, és mint mondja, alig makogott akkor németül.⁴³ (Kivétel nélkül mindenki bókol a német tudásomnak.) Neki lefordítottam a napokban egy magyar cikket, amelyikre szüksége volt, úgyhogy már jóban vagyunk. A diákok közül három dolgozik eddig: 1. egy bájos és intelligens első éves. 2. az Instituts Mitglied,⁴⁴ egy komor brünni fiú, aki éppen tegnap rótt meg egy fene nagy oklevélből, mert a magyarok 907-ben fölgyújtották egy nem tudom milyen német helység templomát, nagyon mulatságos volt. 3. halálszemüveges fiú, aki a disszertációján dolgozik – ezekkel beszélek, a lányokat, akik külön szobában vannak, nem ismerem még, csak Betty Kurth⁴⁵ asszonynak mutatkoztam be és adtam át Frici üdvözlését. Még nincsen itt mindenki, mert Dv[orák] csak 3.-án kezd. – Holnap reggel 9-kor már órák lesz: archaeologia – tegnap este hallgattam egy történet-filozófiai előadást, de csak úgy kíváncsiságból. – Gyün a Tyumpi, éljen! Munisika, köszönöm a fáradozását. Sokszor csókolja mindkettőjüket a boldog

Bundsi

Mellertől kaptam egy kedves levelet, Ilonkától⁴⁶ egy kártyát.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. október 29.⁴⁷

Drága otthoniak, a Dudó levele megjött, valamint tegnap meg ma hazulról összesen 3 kártya. Hát a Dudó terve teljesen helytelen, hogy tőlem igazolványt nem kértek, ez véletlen, mert Mellertől pl. kértek. Az ő lesült arca pedig, melyre még hozzá az

⁴³ Antonín Matejček (1889–1950) művészettörténész. Prágában, majd Bécsben Max Dvořáknál végezte tanulmányait. 1912–1917 között az osztrák Zentralkommission für Denkmalflege munkatársa. 1917-től Prágában előbb a Képzőművészeti Főiskola, majd 1926-tól a Károly Egyetem művészettörténet tanára, 1939-től professzora volt; 1938–1939-ben dékán.

⁴⁴ Intézeti tag.

⁴⁵ Betty Kurth (1878–1948) művészettörténész, 1911-ben doktorált Bécsben Max Dvořáknál. Zsidó származása miatt 1939-ben Nagy-Britanniába emigrált és előbb a Warburg Institutban, majd a Glasgow Art Galleryben dogozott. Férje: Peter Paul Kurth (1879–1924) régész volt.

⁴⁶ Waldbauer Ilona (1888–?) könyvtáros. Waldbauer Imre (1892–1953) hegedűművész és Waldbauer Olga (1900–?) vegyész testvére. A Budapesti Tudományegyetemen többek között Riedl Frigyes tanítványa volt. 1914-ben férjhez ment Antal Frigyeshez, de hamarosan elváltak. A Tanácsköztársaság idején betöltött szerepe miatt (Lukács György titkárnője volt) állásvesztésre ítélték; 1946-ban rehabilitálták. Ahogy Molnár Antal írta a családról, és egykori múzsájáról, Ilonáról, a „túl szép, és túl emancipált” leányról: „W.-ék oly elragadóan kedvesek, hogy a kedélybeteg is kánkánt járna köztük. Imre a nagy művészetével és gyerekes ragaszkodásával, Ilonka lányos affektálásával és tetszetős magakelletésével, Olga mulatságos brummolásával, az öreg állandó jókedvével és egészséges életelveivel, a néni örök gondoskodásával és moralizálásával olyan képet adnak, mire (mint sok egyébre e földön) kifejezést nehéz találni, de elég találó, ha a »Waldbauerék« elnevezést használom.” – írta egy levelében 1910-ben Molnár Antal. *Boëthius boldog fiatalága. Demény János válogatása Molnár Antal leveleiből és írásából.* Budapest, 1989. 136., 632.

⁴⁷ MNG Adattár, 20151/1979/57d/17. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. X. 29.

ellenző fehér dicsfényt varázsol, feltétlenül gyanússá tenné. Így hát Tyumpika fog jönni. A szerzési erőfeszítéseket nagyon köszönöm, van még 5 biztos nyugodt hetem. Persze ha jön hétfőn Tyumpika, most már azt szeretném, hogy csak kedden d. u. utazzon vissza, ez nem lesz túl nagy költség és mégis 2 napot tölthetünk így együtt. Borzasztó boldog vagyok, majd kiugrok a bőrömből. Kérlek, azon kívül, amit írtam, hozz még egy is brillantint, meg a kék-fekete nyakkendőmet. Egyéb nem jut az eszembe, persze majd utólag annál több. Táviratban kérem az érkezésed idejét: legjobb volna persze a hétfő reggeli 7.55-össel jönnöd, pont a szünnaphoz! Munisika ne féltse a Tyumpit (nem Tyópoca, hanem Marcika!) majd nagyon fogok vigyázni rá. A Mester egy lapon ma jelenti, hogy nem jön, bár szeretett volna. Lampérth elküldte az egyik legszebb rajzát.⁴⁸ Ez a kártya biztosan meg fog érkezni még. Viszont látásra, sok csók Bundsitól.

Wilde János – Wilde Richárdnének, Bécs, 1915. október 30.⁴⁹

Drága Munisi, Aranyos Dudóka, a táviratot megkaptam, tehát holnap de. e. ott fogom várni az állomáson Tyumpikát. Remélem rá tudom majd venni, hogy itt maradjon még másnap is. – Ma reggel nagy meglepetés ért. Amint fölmegegyek az Apparátba – kicsit későbbben, mint rendesen, mert a questurában⁵⁰ és a dekana-tusban volt dolgom – ott találom Meller névjegyét, melyen tudtomra adja, hogy Bécsben van és hogy hol találom a nap folyamán.⁵¹ Persze mindjárt szaladtam utána és együtt is voltunk egészen 16.25-ig, amikor én fürödni mentem (ez sürgős volt, mert az oltásom miatt most már 3 hete nem fürödhettem). Holnap reggelinél megint találkozunk, és együtt leszünk addig, amíg nekem a Marcika elé kell men-nem. Szürke, ködös a levegő, talán holnapig kiderül. A Dudó levelét megkaptam. Most megyek le Estet keresni. Sok-sok csókkal Bé.

⁴⁸ Nemes Lampérth József (1891–1924) festő. – Mint azt 1915. október 30-án kelt levelében írta Wildének: „tekintettel arra, hogy őszinte szeretettel van a dolgaim iránt és az Ön iránt érzett szimpátiámból, elküldtem Önnek a Dolrowori csatateret ábrázoló rajzomat. Kettőt pedig megvett a Szépművészeti Múzeum. Azt a futóárkot, ami önnek is nagyon tetszett és azt a fák között levő épületromot. Egyébként semmi különöset sem bírok írni, mert minden egyhangú és szürke.” Ld.: Horváth 1960. 172.

⁴⁹ MNG Adattár, 20151/1979/57d/18. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. X. 30.

⁵⁰ Az Uránia Ismeretterjesztő Társaság a tudomány népszerűsítésére alakult Bécsben és Budapesten 1897-ben. Kezdeményezői magánszemélyek voltak. Budapesten 1907-ben a Rákóczi úton nyílt meg székházuk, Bécsben a csillagvizsgálót is magában foglaló székház 1910-ben. A kor legkiválóbb tudósai tartottak és tartanak itt előadásokat. Jelenleg az osztrák népiskola hálózat része.

⁵¹ „K. Wilde Úr! Egy napra ismét Bécsben. Délelőtt a Hofm. képtárában, 1/2 2-2 körül a Hofmuseum mögött, a Babenbergerstrassén levő egykori Leber vendéglőben ebédelek. Délutáni programom egyelőre bizonytalan, este opera. Holnap még reggel 8-9-ig a Bellarián levő Café Bellariában reggelizem. Címem: Kirchengasse 39. I. 15. Üdvözlí híve Meller” – Dr Meller Simon feliratú névjegykártyán. MNG Adattár, 20151/1979/226.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. november 4.⁵²

Csüt. délben

Drága jó Munisi, Aranyos Tyumpika, borzasztó örömet okoztak a keddi lap és kártya, már meg is írtam Dudónak. Tyumpika nem bánta meg, hogy feljött, én pedig megint olyan közel érzem magam haza, szinte csak a kezemet kellene kinyújtani és elérném a Munisi rékljét. Tessék megkérdezni a Marcikát mondtam-e egyszer is, hogy Tyőpocz! Azt nem tagadom, hogy hétfőn este, meg még kedden is igen szomorú hangulatban voltam, tegnap aztán kezdődött újra az egyetem, mégpedig igazában, mert már Dvořák is tartott órát, és akkor megnyugtattam magam azzal, hogy 4 hét múlva már én fogok hazavitorlázni. Itt egy min[iszteri] rendelet van a lapokban, hogy a mostani pótszemlén beváltak rögtön 48 óra múltán kötelesek bevonulni, – nem tudom áll-e ez Magyarországon is. – A Frici úr levele tényleg megjött, azt a szándékát akarta szentesíttetni a Munisi aláírásával, hogy a hónap folyamán két napra feljön Bécsbe és nálam lakik. Az Olga⁵³ is írt, most gratuláltam egy kártyán a papájának a Bubi⁵⁴ kettős kitüntetéséhez. Ma megint a Schlossal⁵⁵ gyakorlat volt, a lányok fölszaporodtak 20-ra, a fiúk 7-re. Kein Vergnügen.⁵⁶

A tegnapi Dvořák óra után még meghallgattam egy Urania-előadást⁵⁷ a híres Thodetől,⁵⁸ amelyről csak 10-re kerültem haza, úgy, hogy útközben kellett virslit vacsoráznom. Ma aztán már semmi által nem engedem magam elütni a jó itthoni teázástól és csemegézéstől. Hogy már nem eszek itthon reggelit, sokkal derűsebbek a reggeljeim, jó újságolvasás mellett (igaz, hogy ez veszedelmes út a lustálkodás felé. Így nagy kedvem volna ma még, minthogy süit a nap, búcsút venni Schönbrunn-tól, de ezt nem engedi meg a disziplína). – A fátol itt maradását rögtön észrevettem, de nem mertem még elküldeni, mert féltettem. Írd meg, Tyumpika hogy ért haza. Írd meg kérlek az Illésék⁵⁹ címét is, írtam egy mézes-mázos képeslapot nekik. A levelezésben már elérkeztem hozzájuk, nemsokára lezárom a sort és többet nem írok.

⁵² MNG Adattár, 20151/1979/57d/22. – Levél, rajta más kézzel: 1915. XI. 4.

⁵³ Waldbauer Olga.

⁵⁴ Waldbauer József (1861–1920) hegedűművész és fia Imre.

⁵⁵ Julius von Schlosser (1866–1938) művészettörténész. 1901-től a bécsi Kunsthistorisches Hofmuseum szoborosztályának vezetője és a művészettörténet tanszék magántanára. Max Dvořák halála után, 1922-ben az I. számú Művészettörténeti Tanszék vezetője lett; 1936-ban visszavonult.

⁵⁶ Nem öröm.

⁵⁷ Néhány szó a bécsi Urániáról

⁵⁸ Henry Thode (1857–1920) művészettörténész. 1880-ban doktorált Bécsben Moritz Thausingnál. 1889-től a frankfurti Städelsches Kunstinstitut igazgatója; 1911-től professzor Heidelbergben. – 1915. november 15-én Wilde azt írta családjának: „Thode nekünk inkább hírhedt, mint híres, úgy hogy csak hecc volt a meghallgatása.” MNG Adattár, 20151/1979/57d/29.

⁵⁹ Testvére válaszában Illyésné Podmaniczky u. 98. szerepel. MNG Adattár, 20151/1979/57a/39.

A Lampérth egy nagyon búsongó hangon tartott levelet írt, amelyhez Frici azt írta kommentárul, hogy aktiváltatni⁶⁰ akarja magát, mert nem akarja újra kezdeni az éhezést. (Ez azonban egyelőre titok.) Úgy fáj nekem a dolog, hogy ki sem mondhatom. Pollacsek⁶¹ ne játssz a szívünkkel. Sok csókot küld

a Bundsi.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. november 6.⁶²

Szombat este

Aranyos Tyumpika, a levél a 6 órás postával érkezett (ugyanaz hozott egy kártyát Tónitól), de ezt most este kaptam kézhez. (Már ezt a lapot sem dobhatom be, most elmúlt 10 óra). Nagyon köszönöm a sok fáradságodat és nem szeretném újabbal tetézni. Abban az esetben, ha tényleg külön bemész, hogy megköszönd a könyv félretételét, de csak akkor, skicceld le, kérlek a 4. a. ábrát, 44. lapról (a lakóház egy részlete), a magyarázat a nagy alaprajzához nem lesz szükséges, az érthető anélkül is. Olyan gyönyörűen csináltad meg a kópiát, mint egy iskolázott műszaki rajzoló. Azt hiszem nagy öröme lesz benne Swobodának,⁶³ ami nekem is öröm, mert ő mindig szíves hozzám.⁶⁴ – Nun heisst es hart arbeiten!⁶⁵ annyi lett a dolgom hamarosan, hogy ki se látok belőle. Dvořák

⁶⁰ Azaz ismét be akart vonulni (amire nem került sor). – Nemes Lampérth a háború kitörésekor bevonult, azonban 1915 márciusában könnyebben, szeptemberében súlyosan megsérült és kórházba került. Bal könyökét egy golyó roncsolta össze, emiatt élete végéig béna maradt a bal keze. Az említett levél 1915. október 30-án kelt: „Habár, nem írhatok oly kedvesen mint ön, mert nem a legjobban érzem magamat. Nagyon lehangolt vagyok és még különösebb tervek foglalkoztatnak. Azért úgy néha-néha dolgozom is, egy keveset, ami egy kis kedélyt visz, a mogorva hangulataim közé. A karom pedig meglepő gyorsasággal gyógyul és az orvosok nagyon csodálkoznak rajta. Csak könyvekben még béna és úgy látszik, hogy még elég hosszú kezelést igényel. Különben, ma délután megyek, a tisztí felülvizsgáló bizottság elé.” Horváth 1960. 172.

⁶¹ A házi orvosuk.

⁶² MNG Adattár, 20151/1979/57d/25. – Postai levelezőlap, rajta más írással: 1915. XI. 7.

⁶³ Wilde Swoboda részére másoltatta le az illusztrációt. (Ezt Swoboda felhasználta néhány év múlva megjelent művében: Karl M. Swoboda: *Römische und romanische Paläste*. Wien, 1919.) „Az asszisztens azt mondja, hogy a balcai villa jelentősége számára napról-napra nő; ennek örülök.” – írta Wilde 1915. november 15-i levelében Margit nővérének.

⁶⁴ Az utalás Rhé Gyula: *Balaca*. Veszprém, 1912. könyvének ábrájára vonatkozik. 1915. november 8-án írta nővérének: „Az asszisztens boldoggá tettem a rajzzal, kiderült, hogy nagyon közelről érdekli az ügy, úgyhogy most szükség volna még az egész telep vázlatára (hogy hogy fekszenek az épületek a 2. ábrán), azonkívül a már elkészített rajzhoz tartozó magyarázatra, hogy mit jelentenek benne a számok, mert egyik két részletet nem értünk és végül nagyon kérte, hogy nézz utána a szövegben Tyumpika, vajon van-e valami az épület datálásáról benne (az ilyesmit rendszeren a téglákba égetett jelek alapján végzik, esetleg ha van ilyen jel rajzban, azt is küldd el).” MNG Adattár, 20151/1979/57d/27.

⁶⁵ Ez azt jelenti, dolgozra!

a gyakorlaton (amelyeket meghallgatni a privatissimum⁶⁶ részvevőinek is illendő) az ókeresztény festészetet fogja tárgyalni; úgyhogy itt mint Liebesgabe-t⁶⁷ be fogom mutatni a pécsi sírkamra (az egyetlen morsz.-i óker.⁶⁸ emlék) festményeit. A privatissimumra⁶⁹ mind az ötünknek kell csinálnunk egy-egy gyakorlatot (ez háborús szigorítása a régebbi rendszernek), nekem jutott a monumentális portrészobrászat kezdetei, egy olyan téma, melyet az irodalomban még soha föl sem dolgoztak. Majd meglátjuk, hogy fog menni. – A Meller jó fiú. Munisi mit szól a történeti művész fiához? a Bundsihoz.

Írd meg Tyumpika az Illésné címét sos céllal.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. november 20.⁷⁰

Szombat

Drága Otthoniak, a Fricivel tegnap d. e. az Akadémiában, d. u. két magángyűjteményben, este egy Wedekind darabban voltunk, azért nem jutottam az íráshoz. Ma d. e. voltunk Betty Kurthtal együtt Planiscignél⁷¹ az Este-gyűjteményben. Borzasztó tanulságos volt. D. u. a Frici még csavarog, én az App[arat]ba megyek, ott fogunk este találkozni. Nagyszerű arra gondolni, hogy most már otthon van a Dudóka, és segít a Tyumpikának a harctéri helyzet feldolgozásában. Fr[ici] csodákat mesél Tyumpika tájékozottságáról. Az idő nagyon hideg, de a szélviharok szerencsésen elmúltak már. H. Edith⁷² elküldte ma azt Az Ujság-cikket, ami ott áll azt én nem mondtam.⁷³

⁶⁶ Nem nyilvános előadás, magánseminárium vagy speciális kollégium.

⁶⁷ Szeretetadomány.

⁶⁸ Valószínűleg Henszlmann Imre könyveinek (*Pécsnek régiségei III. Első és második függelék a pécsi székes-egyház magán-íráshoz és a pécsi ókeresztény sír-kamra*. Budapest, 1873. és *Magyarország ókeresztény, román és átmenet stílus műemlékeinek rövid ismertetése*. Budapest, 1876.) felhasználásával. Ebben a nővére által készített kivonatok voltak segítségére. Ld. még: Kovács Gergely: Karl Maria Swoboda néhány levele Wilde Jánosnak – adalékok a Bécsi Iskola magyar kapcsolatainak recepciójához c. tanulmányát, az *Enigma* jelen, tripla számában.

⁶⁹ Nem nyilvános előadás.

⁷⁰ MNG Adattár, 20151/1979/57d/33. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. XI. 15.

⁷¹ Leo Planiscig (1887–1952) művészettörténész. Max Dvořák és Julius von Schlosser tanítványa volt. 1912-ben Ferenc Ferdinánd művészeti titkára lett. A trónörökös meggyilkolása után az Este-gyűjtemény, illetve a trónörökös gyűjteménye a Hofmuseum (utóbb: Kunsthistorisches Museum) kezelésébe került, ahol már 1908 óta megtekinthette a nagyközönség. Planiscig a gyűjtemény egyik vezetője volt, majd 1933-tól 1938-ig a szobrászati és iparművészeti gyűjtemény vezetője.

⁷² Hoffmann Edith (1888–1945) művészettörténész. Tanulmányait Bécsben, Max Dvořáknál és Budapesten végezte; 1910-ben doktorált a Budapesti Tudományegyetemen Pasteiner Gyulánál. 1910–1913 között a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának gyakornoka, majd 1913-tól a Szépművészeti Múzeum Grafikai osztályának őre, 1921-től igazgató őre, majd osztályvezetője. 1936-tól igazgató-

Fr[ici] szerint Térey⁷⁴ tette be a nevem, nem tudom, hogy áll a dolog. Egy nagyszerű új botrány van a Muziban: Térey meglopta – Rózsaffyt!⁷⁵ kiadta egy *trouvaille*-át a saját neve alatt. Ezt már csak homéroszi röhejjel lehet honorálni; megírom Kálmánnak, hadd legyen boldog egy napig.⁷⁶ Ha Fr[ici] elment (holnap este), pihenni fogok egy napig. Sok csókkal B.

helyettes. Ld.: Wehli Tünde: Hoffmann Edith (1888–1945). *Frakkok* 2007. 205–217.

⁷³ Elek Artúr: A Szépművészeti Múzeum régi képtára. (Újra rendezett termék). *Az Ujság*, 1915. november 14. 25. cikkében a következőket írta a második kabinetről: „Ennek a fülkének érdekessége még egy kisebb festmény, amely az ószövetségbeli rézkívó jelenetét ábrázolja. A kép az Esterházy-gyűjteménnyel került a múzeumba s a legutóbbi időig mint spanyol mesternek, valószínűleg Pedro de Moyának, munkája szerepelt ott. Most azután Wilde János dr., a múzeum tisztviselője szerencsés intuícióval megállapította róla, hogy Van Dyck műve és a mester azonos tárgyú madridi nagy festményéhez készülhetett vázlatnak.” Wilde hamar értesült a cikkről, mert 1915. november 18-án ezt írta családjának: „Megtiszteltetésemet elolvastam az *Az Ujságban* – Téreynek a műve, mint Fricitől hallom.” (MNG Adattár, 20151/1979/57d/32). Hamarosan megérkezett Hoffmann Edith küldeménye is, az eredeti újságcikk, a tetején a következő, Hoffmanntól származó sorokkal: „Miután maga is szerepel benne, elküldöm a cikket. Rózsaffy kérdőre vonta Téreyt, mire ez rövid tagadás után (»hát kérem pörölgjön be család miatt «... stb.) kijelentette, hogy tehát »itt egy sajnálatos feledékenységről van szó az ő részéről, ami vele soha meg nem történt!« E” (SzM Könyvtár, Adattár, Wilde-hagyaték). Néhány nap múlva Wilde ismét visszatért az ügyre: „Az E. A. által említett Térey fölfedezés éppen az, amelyet Rózsaffytól rabolt el a krakéler.” (MNG Adattár, 20151/1979/57d/36). Térey a későbbiekben is fenntartotta „Wilde” Van Dyck meghatározását: Térey Gábor: *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának katalógusa*. 5. kiad. Budapest, 1924. 42.: no. 317.: „Az 1906-iki katalógusban Moya modorában. Az új elnevezés Wilde kutatásain alapszik, ki a budapesti képet mint előtanulmányt van Dyck madridi képéhez véli.” (Igaz, a katalógusból sehol nem tudható meg, ki az a Wilde, mi a keresztnéve, és hol is publikálta ezt a meghatározást?) – az adatot Pigler is átvette Térey munkájából: „Spanyol (?). Spanyol festő, XVII. sz. Kat. 1924: Anthonis Van Dyck, azzal a megjegyzéssel, hogy ez az elnevezés Wilde János kutatásain alapszik, aki képünket előtanulmánynak vélte Van Dyck madridi képéhez.” Pigler Andor: *Országos Magyar Szépművészeti Múzeum. A Régi Képtár katalógusa*. Budapest, 1954. I.: 537. – a mű német nyelvű kiadásában is lényegében megismételve (Budapest, 1967. 656–657.). Mindebből úgy tűnik, hogy a Rózsaffy–Térey ellentét, amely 1924-ben robbant ki (Radványi 2006. 163–165.), nem csupán eltérő politikai nézeteikre, és Térey 1919-es Rózsaffyra vonatkozó hamis vádjaira vezethető vissza. Wilde véleménye lesújtó volt Téreyvel kapcsolatban: „De. meglepett az Albertinában Térey, de elég olcsón szabadulhattam tőle (sokat röhögtem is),” – írta 1917. január 22-én. MNG 2015161979/30/9.

⁷⁴ Térey Gábor (1864–1927) művészettörténész. Tanulmányait Genfben, Londonban, Bázelen és Strassburgban végezte. 1894–1896 között a freiburgi egyetem magántanára. 1896-tól az Országos Képtár metszetgyűjteményének vezetője, majd 1898-tól, mint igazgató ő a Festészeti Osztályt vezette. 1904–1926 között a Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának igazgatója volt. Ld.: Radványi 2006. i. m.

⁷⁵ Rózsaffy Dezső (1877–1937) művészettörténész, festőművész. 1901-ben doktorált a Budapesti Tudományegyetemen Pasteiner Gyulánál. 1912-től a Szépművészeti Múzeum könyvtárának, adattárának és modern szoborosztályának vezetője volt. Ld.: Gellér Katalin: Rózsaffy Dezső (1877–1937). *Frakkok* 2010. 63–82.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. november 26.⁷⁷

Péntek

Drága Otthoniak, ma gyönyörű szélcsendes, napos d. e. volt. Éccaka havazott; a szobám olyan világos, mint egy fotográfus-atelier, mert a szemközti ház tetejéről bevilágít a hó. Megjött Tyumpika szerdai lapja. A nyilatkozatot az Estben és az Ujságban hiába kerestem. Ki mondta, hogy jönni fognak? Tegnap írtam levelet Goldzihernének.⁷⁸ Üdvözlégy Dudó, a népfölkelői szolgálat 8. hónapjának befejeztével. Csak most már végre nyugodt volna a rév, amelybe jutottál. Zsivány, vissza ne menj még egyszer Gránba,⁷⁹ mert akkor innen följelentem a főhadnagyodat. Jó otthon becsinált levest kanalizni? Irigyen kívánok jó étvágyat hozzá azzal a reménységgel, hogy karácsonykor majd regresszálom⁸⁰ magam. Dv[orák]kal tegnap megállapodtunk, hogy az általam jegyzett priv[atissimum] téma helyett egy másikat, fontosabbat és nehezebbet, nekem egyszersmind hasznosabbat csinálók meg; így van Kar[ácsony] utánra két témám (Péccsel), amire erősen kell készülnöm. A priv. után ő jött oda tegnap hozzám és kedvesen érdeklődött. A tegnapi Schlosser gyakorlattal már 2 óra kollokviumom van; még 6 kell (5 Dv + 1 Schl.). D. e. az Albertinában voltam,⁸¹ ahová holnap is megyek. – Bl⁸² csókot küld a Bundsi.

⁷⁶ Amit meg is tett, mert Margit nővére 1917. január 29-én értesítette, hogy Pogány megírta Wilde Ferencnek „milyen hihetetlenül jól mulatott azon, amit te Té-y ismert akciójáról írtál neki.” MNG Adattár, 20151/1979/29-22.

⁷⁷ MNG Adattár, 20151/1979/57d/38. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. XI. 26.

⁷⁸ Goldziherné Freudenberg Mária (1890–1918) egyiptológus. Goldziher Ignác (1850–1927) orientalista matematikus fiának, Károlynak (1881–1955) első felesége. Mahler Ede tanítványa volt a Budapesti Tudományegyetemen. Az ő munkatársaiként még egyetemista korukban részt vettek Láng Nándorral és Wilde Jánossal Beöthy Zsolt antik, egyiptomi és kopt gyűjteményének feldolgozásában. Wildének küldött „Jó utat!” feliratú névjegye 1917-ből. MNG Adattár, 2015161979/30/91. – Ld. még: Goldziher Ignác: *Napló*. Sajtó alá rend. Scheiber Sándor. Budapest, 1984. 326–327.; Schiller Vera: Goldziherné Freudenburg Mária (1890–1918). *Asszonyorsok a 20. században*. Szerk. Balogh Margit, S. Nagy Katalin. Budapest, 2000. 61–69.

⁷⁹ Wilde Ferenc, mint tartalékos népfelkelő, az esztergomi hadifogolytábor őrszemélyzetében szolgált. A család aggodalmát, hogy nehogy a frontra kerüljön, tükrözi Wilde 1915. november 5-én családjának írt pár sora: „Persze hogy t[artalékos] szolgálatos a mi Dudónk is. Ja, alig bírom magam fékezni, hogy az öröömöm ki ne törjön valami táncban vagy ugrálásban. Csak azt kérem, hogy tudassák azonnal táviratban, ha valami biztos tudódna ki.” MNG Adattár, 20153/1979/57d/23. Wilde Ferenc Budapestre helyezése után egy Sashegyi táborban szolgált, családi kapcsolatok révén sikerült Budapestre helyezettetni. MNG Adattár, 20151/1979/57d/30.

⁸⁰ Viszonzom.

⁸¹ Egy levelében írta 1915. november 17-én: „Egyedül ültem az Albertina végtelen hosszúságú termében. Szó[val] gyönyörű volt. A rajzzal való foglalkozás legbelsőbb szívügyem.” MNG Adattár, 20151/1979/57d/31.

⁸² Billió.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. december 2.⁸³*Csüt.*

Drága Otthoniak, Ébernek⁸⁴ végül is nem írtam, megkezdtem egy levelet, de fáradt voltam bevégezni, és vele különben sem tehetem azt, hogy csak a forma kedvéért írjak neki az utolsó pillanatban. Valamint nem válaszoltam még H[ofmann] Edith-nek – ezzel a kettős adóssággal megyek most haza. (Hajóséknak⁸⁵ sem). Ha visszajövök, rögtön letörlesztem. (Akkor írok egy beszámolót a félév első részéről. Maj[ovszky]nak⁸⁶ is.) Ezt a kártyámat szombaton fogják megkapni, holnap már nem írok, mert azután lap helyett magam fogok megérkezni. D. e. megint szerepeltem a Schlosser gyakorlaton, egy lánytól, aki nagyon gyöngén működött, át kellett vennem az objektumot. Duduri azalatt berendezkedett új sashegyi villájában, ahol fölkeresem őt, ha ő nem ereszkedik le mihozzánk. Gondolatban már otthon vagyok, két nap már csak ami elválaszt. Tegnap Dv[orák] megint egy gyönyörű előadást tartott, örülök, hogy utána legalább Swobodának el tudtam mondani a boldogságomat, amit afőlött érzek, hogy éppen most kerültem ide Dv[orák] mellé. – Szomorú, hogy a saját tanítványai nem értik a fordulatait. Én büszke vagyok rá, hogy olyan különösen értem. Ma privatissimum, holnap gyakorlat, szombaton még egy óra. Viszontlátásig: Bu. – Munisika, Tyumpika, Dudóka jön a szombat.

Wilde János – Wilde Margitnak, 1915. december 7.⁸⁷*Kedd*

⁸³ MNG Adattár, 20151/1979/57d/44. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. XII. 2.

⁸⁴ Éber László (1871–1935) művészettörténész. 1894-ben doktorált a Budapesti Tudományegyetemen Pasteiner Gyulánál. 1897–1904 között a Magyar Nemzeti Múzeum segédőre, majd a Műemlékek Országos Bizottsága megbízott, 1906–1920 között kinevezett előadója. 1905-től a Budapesti Tudományegyetemen a művészettörténet magántanára. 1921-ben a Tanácsköztársaság idején tanúsított magatartása miatt nyugdíjazták. Haláláig magántisztviselőként dolgozott, illetve fordításokból, szerkesztésekből és írásainak jövedelméből élt. Ld.: Marosi Ernő: Éber László (1871–1935), a normális művészettörténész. *Enigma* 2007. 143–160.

⁸⁵ Lehetséges, hogy Hajós Zsigmond családjáról van szó. Hajós Edith (1889–1975) orvos. 1913–1918 között Balázs Béla felesége, a Vasárnapi Kör tagja, testvére, Hajós Vera.

⁸⁶ Majovszky Pál (1871–1935) jogász. 1894–1917 között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban dolgozott az elnöki osztályon, majd a III. ügyosztályon (múzeumok, képző- és iparművészeti ügyek, művészeti ösztöndíjak), mint titkár, 1914–1918 között ügyosztályfőnök. Neves műgyűjtő; 1925–1935 között a *Magyar Művészet* c. folyóirat szerkesztője. Ld.: Zádor Anna: Budapesti magángyűjtemények: Majovszky Pál (1871–1935). *Budapest*, 25, 1987, 1. 41–44.; Geskó Judit: A francia impresszionista és posztimpresszionista művészet gyűjtése Magyarországon 1919 előtt. Adatok Meller Simon, Majovszky Pál és kortársaik gyűjteményépítő munkájához. *Maradandóság és változás. Művészettörténeti konferencia, Ráckeve, 2000.* Szerk. Bodnár Szilvia et al. Budapest, 2004. 441–465.

Drága Otthoniak, szép meleg idő van, bárcsak tartana még a jövő héten is, hogy kevés tüzelő fogyjon. Swob[oda] és Dv[orák] tudomásul vették kidobatom, más nem is tudott róla.⁸⁸ A távollétemben keresett az osztrák műemlékbizottság titkára⁸⁹ azzal a kedves kéréssel, hogy oktassam ki arról, mit tett a magyar törvényhozás eddig az idevágó ügyekben, mert ők új törvényjavaslaton dolgoznak. Majd holnap fölmegek a hivatalába. A rekedtségem egyformán meg van még, és ezért kellemetlen a beszéd, gargalizálok szorgalmasan. Örömmel vettem tudomásul, hogy Dv. a tegnapi órát elbliccelte, így csak egy Schlosser forrásórát mulasztottam, de erről kapok teljes jegyzetet. Duduru egyél sokat, annyit, mint én. A nagy offenzíva az entente-sereg ellen, amint jósltam, úgy látszik megindult.⁹⁰ Sok csók: B.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1915. december 11.⁹¹

Szombat

Mára egy hétre ilyenkor már pakolok! Drága Otthoniak, ma jött Dudónak csütö[rtökö]n írt lapja. Mint már tegnap írtam, a postám most igen gyér, ennek következtében most én is szabad vagyok, nem kell új levelekre válaszolnom, tehát beválthatok régi adósságokat. A lista elég terjedelmes. – Az idő változatlanul meleg és sötét, így most többet ülök az Apparatban. Ma, egy hetes szünet után Dv[orák] óra, aminek borzasztóan örülök már. Gyakorlatok a jövő héten sem nála, sem Schlossernél nem lesznek már, helyett szerdán d. e. Dv[orák]kal együtt elmegyünk az Akadémia képtárába megnézni az új rendezést.⁹² Az utolsó privatissimum résztvevői voltunk: 6 fiú (mind negyed v. ötödévesek) és 4 lány (ezek még idősebbek); ezek maradnak most az állandó publikum. Hogy ez a 10 ember együttvéve milyen hallgatást tud kifejtetni, az egészen csodálatos, néha úgy hat, mintha megbabonázták volna a társaságot. – Elment-e a csomag a Nagyinak? Sok csókot küld a Bundsi.

⁸⁷ MNG 20151/1979/57d/46. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. XII. 7.

⁸⁸ Wilde Jánost és Fogarasi Bélát 1915. december 6-án sorozták Budapesten. „Valószínű, hogy minden, amit mulasztani fogok a hétfői Schlosser óra lesz, így esett a lehető legjobb időre a sorozás.” – írta Wilde János. MNG Adattár, 20151/1979/57d/40. Szerencsére alkalmatlannak nyilvánították őket. MNG Adattár, 20151/1979/57d/45.

⁸⁹ Paul Buberl (1883–1942) művészettörténész. 1908–1920 között a Zentralkommission titkára, majd a Dorotheum igazgatója volt.

⁹⁰ „Sok újságot olvastam a napokban, mert ezeken a sötét délelőttökön nem lehet gyűjteményekbe menni. Nem sok jót jövedőlnék a két ház tanácskozásai, a háború, úgy látszik, jövő ilyenkorra még tartani fog. A most következő hét megint borzasztóan sokkos lesz Görögorsz[ág] Rom[ánia] miatt. Különben, ha így halad az üldözés, a bolgárok kevés idő múlva már az olaszokkal is verekedni fognak Albániában.” – írta 1915. december 10-én családjának. MNG Adattár, 20151/1979/57d/48.

⁹¹ MNG Adattár, 20151/1979/57d/49. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1915. XII. 11.

⁹² „d. e. ott voltunk az Akadémiában Dv[orák]kal, azonban nem sok nyereséggel, mert Dv. 1/2 1-kor jött és 1-kor kidobtak minket.” MNG Adattár, 20153/1979/57d/52.

1917

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. január 8. és 9.⁹³*Vas este 1/2 11-kor*

Drága Otthoniak, milyen szerencse, hogy olyan jókor mentünk ki a vasúthoz és kaptam még ülőhelyet, pont 9 óra lett mire a Wick. utcába⁹⁴ megérkeztem! (Könnyű kiszámítani, mennyi lett volna, ha az 5.15-össel utazom.) Úgy az első, mint a második vonatot sikerült áttörni a csomagjaimmal, a ládát holnap szállítja ki a speditőr 2.90-ért. (Igazán nem drága.) Hrochnénak, aki buzgólkodott a távollétemben, (szenet és spirituszt szerzett, és jót) meleg szobával várt, odaajándékoztam az egyik darab vaját, mint a Munisi ajándékát. – Most a kirakodásnál láttam csak igazán, milyen rengeteg fáradságot jelentett Drága Otthoniaknak ez az elutazás is. A lakáskulcsok szerencsétlen otthonfelejtése nagyon fáj. Jaj, csak meg ne hűlt legyen a Munisika, abban a legényes kezeslábasban a vonathoz. Jó éjszakát. Folyt holnap.

Hétfő ebéd u.

Míg a délelőttöt az egyetemen töltöttem és a Reginában megebédeltem, ahol az árak még a régiiek, meghozták a ládát. Bár többször a fejetetején állott és összevissza dobálták, mégsem lett baja a tartalmának. Teljesen sértetlenül érkeztek meg a benne levő holmik, fehérenműű éppúgy mint a könyvek, még csak a szürke kabátomat sem kell kivasaltatni. – Éjjel kitűnően aludtam, itthon reggeliztem, a Reisch⁹⁵ órára még 5 perccel korábban értem be, ami eddig sose történt meg. D. e. csak Swob[odával] és a hölgytagokkal beszéltem, de Hrochné közölte, hogy Benesch⁹⁶ már a múlt héten keresett. Most aludtam egy órát és utána kirakodtam. Indulok már Strzyg[owski]hoz. Dv[orák] csak szerdán kezd, majd 6 óra után fölkeresem, megnézni, hogy van.

Az idő szép tiszta, csak nagyon szeles, sétálni nem lehetne.

Nagyon szépen köszönöm még egyszer a drága Otthoniaknak azt a sok fáradságot, amellyel ez alkalommal elutaztattak. Utoljára történt ez ilyen módon.

⁹³ MNG Adattár, 20151/1979/30/1. – Levél, rajta más kézzel: I/9. 1.

⁹⁴ Wilde 1915–1917 között a VIII. Wickenburgstrasse 11. III. emelet 15. szám alatt lakott a Hroch családnál.

⁹⁵ Emil Reisch (1863–1933) klasszika archeológus. 1898-tól a bécsi tudományegyetem keretében működő Österreichisches Archäologisches Institut munkatársa és az egyetem professzora, 1910 és 1933 között az intézet vezetője; 1910–1911-ben dékán, 1916–1917-ben rektor.

⁹⁶ Otto Benesch (1896–1964) művészettörténész. 1921-ben doktorált a bécsi egyetemen Max Dvořáknak írt disszertációjával. 1920-tól a Kunsthistorisches Museum, majd az Albertina munkatársa volt; 1938-ban az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, ahol Cambridge-ben, Princetonban és New Yorkban tanított. 1947-ben hazatért és 1962-ig az Albertina igazgatója és egyetemi tanár volt.

Az időmre nagyon vigyázok. Este rendbe hozom az íróasztalom, holnap miután leráztam magamról a Takácstól,⁹⁷ Ébertől, Révésznetől⁹⁸ kapott megbízásokat,⁹⁹ pedig megkezdem a munkát. Igen jól, pihentnek érzem magam.

Sok csókot küld haza a készlettel bíró

Kibundsi!

Németországból Dv[orák] is és a Steglich¹⁰⁰ is a legrosszabb hírekkel tértek vissza. Semmi ennyivaló, tüntetések stb.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. január 13.¹⁰¹

Szombat d. u.

Drága Otthoniak, reggel kaptam a csüt.-i lapot (éppen miközben az entente hadicéljainak tanulmányozásában voltam elmélyedve), most jött a pénteki. A posta tehát jól működik, nincsen semmi – se otthon, se itt énnálam. Tegnap voltam Benesch-sel a M[andl] Edithnél, holnap pedig illenék elmenni a felolvasóestjére, majd még

⁹⁷ Felvinczi Takács Zoltán (1880–1964) művészettörténész. Festőnek készült Nagybányán, majd 1904-ben művészettörténetből doktorált Pasteiner Gyulánál a Budapesti Tudományegyetemen. 1905-től a Szépművészeti Múzeum munkatársa, 1919–1948 között a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum megszervezője és első igazgatója volt. Ld.: Bincsik Mónika: Felvinczi Takács Zoltán (1880–1964). *Enigma* 2010. 83–100.

⁹⁸ Révészné Alexander Magda (1885–1972) művészettörténész. Alexander Bernát filozófus leánya. A Budapesti Tudományegyetemen szerzett tanári és bölcsészdoktori oklevelet, majd Dvorák előadásait látogatta Bécsben, ezt követően Vedres Márknál lakott Firenzében s az olasz művészetet tanulmányozta. 1910-ben házasodott össze Révész Géza (1878–1955) pszichológussal. 1919 júliusán Lukács György nyugatra küldte, hogy a Szépművészeti Múzeum könyvtárából hiányzó könyveket és periodikákat szerezzen be. A forradalom bukása után Hollandiába emigrált, ahol haláláig élt.

⁹⁹ „Révészné számára megvettem az Österr. Museum összes kártyáját (11 drb), majd alkalomadtán folytatom az Akadémiával és a Hofmuseummal. Takácsnak és Ébernek elküldtem a kívánt könyveket” – írta családjának 1917. január 11-én. MNG Adattár, 20151/1979/30/2. Révészné január 26-án köszönte meg a küldeményt: „Kedves Wilde, – megkaptam a képeket és nagyon hálás vagyok, hogy ily gyorsan és ennyi gonddal kereste őket össze, nagyon kitűnőek és azt hiszem a legtöbbet jól fogom tudni használni, amit nem, az is jó ha megvan. Legjobban örültem, hogy iparművészeti dolgokat is tudott szerezni, és a magángyűjteményekben levő képeknek is. Ha e két fajtából tud esetleg még valamit, és ha a Moderne Gal.-ból, és a Lichtenstein Gal.-ból lát néhány szép reprodukciót, gondoljon rám. Nagyon kérem azonban, legyen szíves megírni, hogy mennyi vagyont költött el, mert szeretném adósságomat minél előbb leróni! Még egyszer sokszor köszönöm! Jó munkát kívánok és sokszor őszintén üdvözli Révész Gézáné.” MNG Adattár, 20151/1979/292.

¹⁰⁰ Wilhelma Hohenemser-Steglich (1892–?) művészettörténész, 1919-ben doktorált Bécsben Max Dvoráknál.

¹⁰¹ MNG Adattár, 20151/1979/30/4. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: I/17. – 4.

meggondolom.¹⁰² Dv[órák] órái nagyon halódók, máris közeledik a szemeszter vége (ma este kellene ígérlet szerint az első privativumnak lenni, de én nem bízom benne, hogy megtartja).¹⁰³ Itt is hó és víz között élünk, de az idő legalább tiszta. – A Révészsnének még nem küldtem semmit, mert még egyebeket is akarok neki vásárolni. A Hatvany szerkesztősege valószínűleg olyan célú, mint a Mesteré: önbiztosítás.¹⁰⁴ – A hazulról elhozott ennivalókból elég sok megvan még. Reggelit is állandóan itthon eszem. Általában jellemzi a táplálkozásomat, hogy mióta visszajöttem, még nem voltam éhes (ami persze nem tarthat örökké). Nehéz szemet kapni. Tegnap már én magam is jártam a szenesnél, hogy megpuhítsam. – Dudó kolléga szorítsd meg, nyomd a gombot. Sok csókkal: Bu.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. január 19.¹⁰⁵

Péntek reggel

Drága Otthoniak, megkaptam a hosszú otthoni levelet, a tegnapi csomag méltó folytatását (hej, milyen kimondhatatlanul finomak a vajas süтик, a vaj is úgy ízlik az itteni feketekenyéren – épp most reggeliztem belőle – mintha krém volna). Újból köszöntöm szigorló testvéremet és köszönöm nagyon a kitűnő szemléletességű levelet.¹⁰⁶ Tegnap este még nekem is kellett szerkesztenem egy hasonlót. Dv[órák] t. i. kellemes meglepetéssel 2 órán át beszélt a mi Leonardónkról, mint metodikailag igen fontos esetről – a gyakorlatok keretében, ezúttal a Festsaalban tartván meg kb. 40 főnyi hallgatóság előtt, miután minden ellenvetést megvitatott. Az eredménye: abszolút biztonsággal mondhatjuk, hogy a bronz Lo¹⁰⁷ saját kezű műve. Oly lelke-

¹⁰² Mint két nappal később írta: „M. Edith előadása után – mert arra mégiscsak elmentem. Nem volt túl drága a jegy, csak 2 korona, és nem is volt rossz a produkció – kétségtelen van tehetsége ilyesmihez.” MNG Adattár, 20151/1979/30/5.

¹⁰³ Mint két nappal később írta: „Dv[órák] megtartotta a tegnapi privatisimumot 7-1/2 9-ig, részben igen élvezetes tartalommal.” MNG Adattár, 20151/1979/30/5. Majd január 18-án: „Dv. a tegnapi előadás végén rátért az én vadászterületemre, az olasz barokk festészetre. Most feszülten várom, mi fog következni.” MNG Adattár, 2015161979/30/.

¹⁰⁴ Wilde Ferenc 1917. január 17-én írta testvéreinek: „Egy hír mégis van: a Pesti Naplót megvette Hatvany Lajos író és »átvette a lap szellemi irányítását is«. Jó lehet!” (MNG Adattár, 20151/1979/29-6). Hatvany Lajos 1917. január elején megvásárolta Surányi Józseftől a *Pesti Naplót*, s mint főszerkesztő irányította. Célja a békevágy, a demokrácia követelése, Károlyi Mihály és a függetlenségi párt támogatása volt. Ld.: Lengyel Géza: *Magyar újságmágnások*. Budapest, 1963. 90-92.; Lengyel András: Hatvany Lajos *Pesti Naplója (1917-1919)*. *Magyar Könyvszemle*, 122. 2006. 338-359., 444-463.

¹⁰⁵ MNG Adattár, 2015161979/30/8. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: I/20. – 8.

¹⁰⁶ Wilde Ferenc 1917. január 16-án örömmel számolt be testvéreinek a jogi karon letett záróvizgájáról: „Most gyűvök az egyetemről, egyhangú kitüntetéssel képesítettek”, és még aznap este részletes levelet is írt. MNG Adattár, 20151/1979/29-10 és 11.

¹⁰⁷ Ferenczy István szobrászművész 83 darabból álló bronzgyűjteményét 1914-ben vásárolta meg a

sülten beszélt – mindvégig egyedül, kérdések nélkül, csak a legvégén vonván be engem is a tárgyalásba – hogy fél 9 felé járt, mire befejezte. Mellert a legkitüntetőbb dicsérek mellett emlegette közben. Erről persze részletesen kellett referálnom azonnal. Most indulok, kicsit fáradtan az Albertinába.¹⁰⁸ Sok csók Bu.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. február 9.¹⁰⁹

Péntek d. u.

Drága Otthoniak, tegnap nem fejezhettem be a levelet, most tehát folytatom. Jó kedvem van. Ezért is sikerült már 1/2 8-kor kibújni az ágyból, megreggelizve szaladtam az opera pénztárához jegyet váltani a vas. esti Don Juan-előadásba. Annyi volt az eszkimó, hogy én csak 10 perccel 12 előtt jutottam az ablak elé, és akkor hallom: Der billigste Platz für Sonntag Abend kostet 9 Kronen,¹¹⁰ – nyeltem egy nagyot, aztán csak azt vettem észre, hogy a pénztárosné visszaad nekem egy krónt és kitol egy piros jegyet. Szóval bedűltem, és holnapután ülök majd az opera földszintjének 10. sorában mint a többi hadseregszállító. Enyhíti a ballépésem nagyságát, hogy több mint 3 órai keserves álldogálás után követtem el. Egy Berlinből való kolleginát láttam 1/2 11-kor elmenni szomorú ábrázattal, csak két Säule szítt¹¹¹ tudott szerezni a negyedik karzatra, pedig már 7-kor (szavahihető) ott állott. Én

magyar állam örököseitől. A kollekcióban található egyik szobrot Meller Simon Leonardo da Vinci művének tulajdonította (Meller, Simon: Die Reiterdarstellungen Leonardos und die Budapester Bronzestatuetten. *Jahrbuch der Königlich Preussischen Kunstsammlungen*, 62. 1916. (1917). III.: 213–250.; Meller Simon: Leonardo da Vinci lovasábrázolásai és a Szépművészeti Múzeum bronzlovasa. *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei*, 1. 1918. 75–177.) – Wilde február 1-én azt írja családjának, Meller a „Dv[orák] előadásának a bronzról roppant örül – az első nyilvános állásfoglalás.” MNG 2015161979/30/15. – „A megdönthetetlenül logikusan felépítő művészettörténeti módszernek valóságos mesterpéldája Meller értekezése, melyből különben mindenki kitűnő képet alkothat magának nemcsak Leonardo, hanem az egész Cinquecento művészeti tendenciájáról is”. – írta Antal Frigyes Meller tanulmányáról – *Husadik Század*, 20. 1919. 239. – a szobor mesterének kérdéséről folyó szakmai viták azóta sem jutottak dűlőre, de a szobrot többnyire, mint Leonardónak *tulajdonított* művet publikálják, ma is így van nyilvántartva a Szépművészeti Múzeumban, az 5362-es leltári számon. Ld.: Balogh, Jolán: *Katalog der ausländischen Bildwerke des Museums der Bildenden Künste in Budapest. IV–XVIII. Jahrhundert*. Budapest, 1975. I.: 115–122.

¹⁰⁸ Az Albertinában Wilde készülődő doktori disszertációjához gyűjtött anyagot. 1917-ben többször is említi leveleiben az ottani munkakörülmények nehézségeit: „Az Albertinába ma sem mehetek be, mert egyiptomi a sötétség.” MNG Adattár, 20151/1979/30/6.; „az Albertinában voltam ugyan, de alig lehetett látni!” MNG Adattár, 2015161979/30/7.; „Tudni kell, hogy az Albertina 4 napja megint takarít, ezúttal a jövő hét közepéig. Hát ilyen az én szerencsém.” MNG Adattár, 2015161979/30/72.

¹⁰⁹ MNG Adattár, 2015161979/30/22. – Levél, rajta más kézzel: II/10. – 22.

¹¹⁰ A legolcsóbb hely vasárnap estére 9 korona.

¹¹¹ Az oszlop takarásában.

tehát még boldog is lehetek, ha nem bántana egy kicsit a lelkiismeret. – Az aranyos Tyumpikának azonban ettől függetlenül kívánok szerencsét ahhoz, hogy gyapjúsövéthez jutott. Ez ma másként körülbelül lehetetlen, éppen azért azt se lehet megállapítani, milyen mértékben drága. (Azért csak írd meg, mennyibe került.) Hogy ebéd után hazajöttem (két órát még a Hofbibl.-ban is dolgoztam), találtam itthon Tyumpika levelét. Képzeltetitek, hogy hogy örültem: egy 10 oldalas levél hazulról és milyen gondossággal megírva! A posta az utolsó 3 napban ugyancsak kedvemben járt, félek, hogy most szünet fog következni. (De azalatt talán megjön mégis a hiányzó múlt heti levél.) – Nem írtam még meg, hogy Hrochné sokszor csókoltatja Munisika kezét, most nagyon boldog; a vajból mégis adtam neki még szerda este egy fél darabot, mert nagyon sóvár szemmel nézte, hogy kenem kenyérre, – tegnap pedig egy egészet. Ő revansolt egy darab smarnival – nett asszony! Most különben megszenvedhet a pajtásaiért: egész este sötétben ül, hogy maradjon nekünk petróleum.

A gyakorlatra tegnap, tény, jó késéssel értem be, ami azonban nem volt baj, mert megmenekültem az első 10 perc kínjától. Dv[orák] t. i. rendesen rögtön egy kérdést ad fel, s erre következik aztán a síri és idegesítő hallgatás, mígnem valahogy megindult a beszéd, rendesen Dv[orák] soliloquiuma.¹¹² Tegnap látván engem bejönni, hozzám fordult segítségért. Dv[orák] aztán persze egész 8 óráig sűrűn igénybevette. Jó hangulatban voltam, nagyon jól ment a felelgetés. – Nem tudom efölötti örömben-e, mikor fölmentünk gyakorlat után Dv[orák] szobájába, átnyújtotta nekem a tegnap megjelent új könyvének egy példányát. (Csak 3-at kapott még a nyomdából, egyet Swob[odá]nak adott, aki már a gyak. előtt mutatta nekem, egyet magának tartott.) „Katechismus der Denkmalpflege”, a miniszter megbízásából írta a nagyközönség számára, sok képpel.¹¹³ (4. kép) (Majd Tyumpikának is el kell olvasnia!)

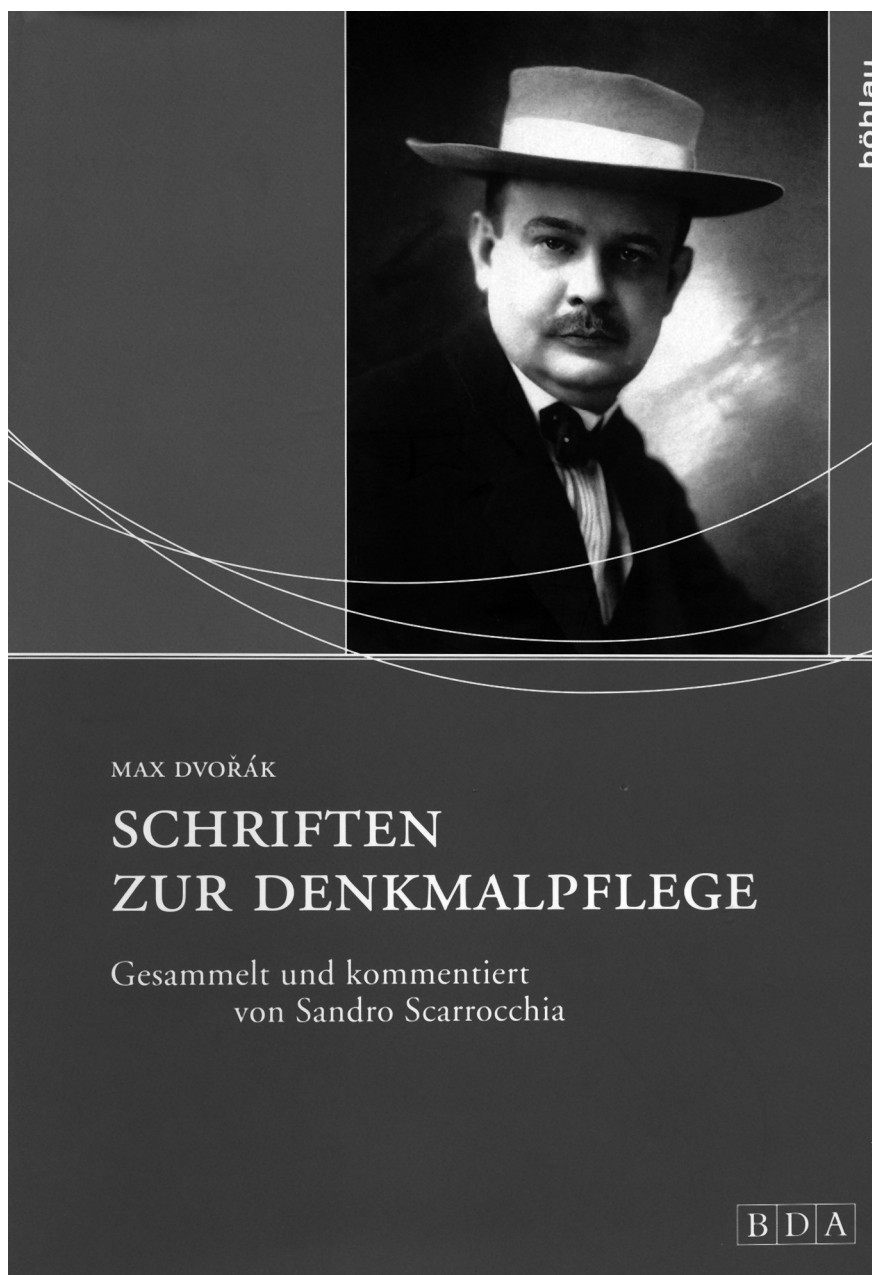
Hálából persze megint hazakísértem adomázás közt. – Most én a következőt fogom tenni: Megveszem magamnak a könyvet a könyvkereskedésben, a kapott példányt pedig Dv[orák]kal dedikáltatom Majovszkynak¹¹⁴ és elküldöm neki ajánlv. Azt hiszem ez így nagyon jó lesz.

Azt tudják már biztosan, hogy az egyetemem itt is bezárták két hétre. Mindenki örül. Sajnos, a Strzyg[owski] szeminárium privát házban van... nem lesz szünet; kü-

¹¹² Önmagával folytatott beszélgetése.

¹¹³ Max Dvořák: *Katechismus der Denkmalpflege*. Wien, 1916. – újabban: Max Dvořák műemlékvédelemmel foglalkozó írásainak monumentális kötetében: Max Dvořák: *Schriften zur Denkmalpflege*. Gesammelt und kommentiert von Sandro Scarrocchia. Wien, 2012. 521–720. (Facsimile) – bevezető tanulmánnyal, melyben Sandro Scarrocchia részletesen foglalkozik a Katechismus megírásának előzményeivel (133–151.) és Ferenc Ferdinánd főherceg (a Zentralkommission vezetője) ebben játszott szerepével.

¹¹⁴ A Majovszky által vezetett Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumi III. ügyosztály felügyelte a Műemlékek Országos Bizottságát. – Majovszky és Wilde több levelet is váltott 1917-ben. Így pl. Majovszky kérte, hogy Wilde szerezzé meg részére a „bécsi cs. kir. képzőművészeti akadémia (Schiller platz?) 1913/14; 1914/15; 1916/16; 1916/17 tanévi értesítői”-t, illetve „a Dvořák-féle ingó műemléki [ö]rv[ény]tervezet” indoklását. MNG Adattár, 20151/1979/253–255.

4. Dvořák összegyűjtött műemlékvédelmi írásainak borítóképe.
Repr. Max Dvořák: *Schriften zur Denkmalpflege*.
Wien-Köln-Weimar, 2012.

lönben nekem nem baj, én mindenáron túl akarok esni rajta még ebben a félévben. Sőt, mint írtam, szeretném, ha még a sorozás előtt meglennék ezzel az üggyel. Amit Nhy¹¹⁵ mondott Dudónak az teljességgel megnyugtató, és most már nem is kívánok mást, mint azt, hogy a terminus ne essen későre. Nasí! csésze tea, ablakos tészta.
Sokszor csókolja Mindnyájukat

Bundsi, a szerencsés pontkisztni.¹¹⁶

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. március 8.¹¹⁷

Csüt. reggel

Drága Otthoniak, most jött Tyumpika hétfői kártyája – a posta megint lassú. H[offmann] Edith-től kaptam egy 14 oldalas beszámolót az aukció lefolyásáról. Semmi újság. Az egyetemnek számomra hétfőn vége lesz, ugyan Schlosser és Strzyg[owski] még az egész hónapban folytatni akarják a mesterségüket, de hát én mellékelni fogom őket. A Hofrat¹¹⁸ üdvözölt, mint felgyógyult hívét s csak azt kérdezte, hogy nem akarom-e a szünetben megtartani az előadást; minthogy ezt tagadásba vettem, otthagyt.¹¹⁹ Ez azonban nála nem számít barátságtalanság jelének, ő egy ilyen ember. Most Zichy¹²⁰ beszél róla otthon, akire „igen rossz

¹¹⁵ 1917. február 4-én írta testvérenek: „A sorozási hirdetményt olvastam már az itteni reggeli lapban, délben pedig az estben is, és én is rögtön arra gondoltam, hogy megkérlek arra Dudó, hogy menj el a kitűzött napok egyikén a kat. ügyosztályba és járj alaposan utána annak, hogy hol fekszik a Moravcsik bizonyítványa, és hogy bízhatunk-e abban, hogy beviszik a sorozásra (legutóbb nem tették meg t. i.). Talán arra is szükség lesz ezenkívül, hogy mikor már ki lesz tűzve a sorozásom napja, előtte még egyszer fölmenj tudakozódni. (Nem az én Némethym az, akit nemrég főjegyzővé neveztek ki, mint az újságokban állott, ha igen, akkor aligha lehet arra számítani, hogy megint ő lesz a bizottságban.)” MNG Adattár, 2015161979/30/18. Testvére a bizonyítványt végül szerencsésen meg is találta. MNG Adattár, 20151/1979/29–31.– Dr. Schuster Gyula, a Wilde János ellen folytatott vizsgálat során, 1920-ban tett tanúvallomása szerint már 1911–1914 között kezelte Wildét pszichés problémákkal. Schuster a Moravcsik-féle Ideg- és Elme-kórtani Klinika orvosa volt. BFL, VII.18.d-1919–IV-13–94. 251.

¹¹⁶ Tréfás szóösszetétel, a kisztni jelentése: láda.

¹¹⁷ MNG Adattár, 2015161979/30/23. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 4/.

¹¹⁸ Strzygowski 1904-ben kapta meg az udvari tanácsosi címet.

¹¹⁹ Wilde előadást vállalt Strzygowskinál, mint 1917. január 23-én írta nővérenek: „Strzyg.-nál tegnap voltam audiencián; mikor látta, hogy nem akarok megszökni a felolvasás elől, egyszerre nagyon barátságos lett. Az enyém lesz program szerint az utolsó előtti a félévben, mondta, hogyha nem készülnek el félév végére, szívesen tűz ki egy külön napot márciusban. Hát majd igyekezni fogok.” (MNG Adattár, 2015161979/30/11); 1917. február 8.: „Csak azt kívánom magamnak, hogy a Strzyg.-gyakorlaton előbb túlessek.” MNG Adattár, 2015161979/30/21.

¹²⁰ Valószínűleg Zichy István (1879–1951) történész, festőművészről van szó, aki 1934-ig között a Történelmi Képcsarnok vezetője volt.

benyomást tett”. – Tegnap bevásárolni voltam, gallért és kézelőt kellett vennem, mert a pénzem most legalább 3 hétig tart. Félutcat gallér 9 krón, 3 p. kézelő 6.50. A tea ára fölment, 36 krónra, majd sietve igyekszem beszerezni, amit lehet. Könyvet is vettem: a márka 4.60. – Edith írja, hogy Berchtold,¹²¹ a múzeumok új intendánsa, járt Pesten Mellernél! Dvořák viszont nagyon várja Petro[vics] jövetelét.¹²² Bizalmasan meg is mondta miért, az új kereskedelmi szerződésüket készítik most elő a németekkel, ennek a műtárgyakra vonatkozó részét szeretné vele, mint magyar testvérrel megbeszélni. Dv[orák] holnap befejezi az előadásait, szegény erősen lefogyott, úgy látszik nem jól van. – Igaza van Tyumpikának: Benesch kell rövidebben kezelni, mert ő nem ismer más tekintetet, mint a magáét. Néha valóságos hányási rohamokat érzek, ha látom. Garger¹²³ sorsa komolyan aggaszt. Segíteni rajta nem lehet. – Sok-sok csókkal Bu.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. március 22.¹²⁴

Csüt. reggel

Drága Otthoniak, Kálmán¹²⁵ egy lapon jelzi, hogy húsvétra, hacsak pechje nem lesz, hazajön, és akkor maga veszi kezébe a balkáni ügyet (a Dudó levelét tehát megkapta).¹²⁶ A címe most: 30/III. népf. gy. 2. sz. 316. – Jött még kártya Göm-

¹²¹ Leopold Graf Berchtold (1863–1942) politikus, az első világháború kitörése idején az Osztrák-Magyar Monarchia közös külügyminisztere, akit 1915 januárjában történt lemondása után, 1916-ban, IV. Károly főudvarmesterré és főkincstárnokká nevezett ki s mint ilyen a császári gyűjtemények felügyelője is volt.

¹²² Ld.: Petrovics Elek – Wilde Jánosnak, 1917. január 30.

¹²³ Ernst von Garger (1892–1948) művészettörténész. Prágában, Münchenben és Göttingenben tanult, majd 1920-ban Bécsben doktorált Max Dvořáknál. 1930–1946 között az Österreichisches Museum für Kunst und Industrie (ma: Österreichisches Museum für angewandte Kunst) munkatársa volt. 1947-től az Albertinában dolgozott. Háborús sérülése miatt fájdalomcsillapítókat szedett, melyek kábítószer függővé tették. „Gargerről nemrég Dv[orák]kal beszéltem igen komolyan; szerinte is segíthetne rajta, ha bedugnák egy szanatóriumba. Ő komolyan félti, hogy meg fog örülni a fiú. Az állapotában egyelőre annyi változás, hogy a patikusoknak egy rendelet megtiltotta a morfinnak bármely formában való kiszolgáltatását recept nélkül. Persze, nem tudni, milyen reakcióval jár ez majd számára, aki naponta átlag 15 tableta kodeint nyelt.” – írta 1917. március 11-én. MNG Adattár, 2015161979/30/21. Ő és felesége – Camilla Zeugswetter – voltak Wilde János legközelebbi bécsi barátai.

¹²⁴ MNG Adattár, 2015161979/30/36. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 13/ Érk. III/23. szerda.

¹²⁵ Pogány Kálmán.

¹²⁶ 1917. március 11-én írta Wilde családjának: „Kálmánnak ma reggel írtam. Délben jött egy 7.-ről keltezett kártya Petrótól, melyen többek közt ez a mondat olvasható: »A tavaly tervezett, de aztán elhalasztott Balkán-expedíció nem sokára, úgy látszik, mégis meglesz, s ez esetben – így biztattak – kérni fogják P. K. szabadságolását. Ezt meg is írhatja neki; az ő helyzetében a remény is valami.« Minthogy Dudó levelet készül küldeni Kálmánnak, írja meg ezt is a nevemben.” MNG Adattár, 2015161979/30/21. – Ld. részletesen: Petrovics Elek – Wilde Jánosnak, 1917. március 7.

ritől,¹²⁷ H[offmann] Edithről, és a Dudó tegnapi reggeli lapja. A dékánátusba igenis készülök eljárni a jövő héten. – Örülök, mert sikerült olyan munka beosztást csinálni, hogy a hazautazás nem fog zökkenőt okozni; vissza csak akkor jövök majd, ha az otthonra kimért penzumot elvégeztem, – de annak nem szabad 3 hétnél tovább tartania. – Dv[orák] szombat óta fekszik, 4 napon át 39 felül volt a láza, csak tegnap szállt le 38-ra. Borzasztóan sajnálom szegényt, azt mondják, nagyon le van törve. Mellette a vesebaja. És az előírt diétát nem tudják betartani, mert képtelen az asszony rizst és tojást, tejet szerezni. Megnyugtató, hogy egy kissé mégis javult már az állapota. – Ma d. u. egy műkereskedőhöz, este a Betty Kurth egy előadására kell mennem. Most az Albertinába. Meder tegnap bejelentette, hogy könyvének x. oldalán a köv. jegyzet fog beszélni az én önzetlen kollegialitásomról. A jó öreg az én ártatlan közreműködésemmel egy *trouvaille*-t csinált, amely neki rém fontos. Most egész részeg az örömtől.¹²⁸ Viszont húsvét után be fog juttatni néhány arisztokratának a magángyűjteményébe, amelyekben én remélek a munkámhoz valót találni. Sok csókkal Bu.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. március 24.¹²⁹

Szombat d. u.

Drága Otthoniak, már türelmetlenül várom a postást – most végre meghozta Tyumpika csüt. esti kártyáját. Hát ha a Bubi úr hozand valamit, nagy örömmel fogom üdvözölni – a csomagot. (Cs I. megint valószínűleg péntek d. u. érkezik meg, ha ugyan megjön egyáltalán.) Ebéd után fürdőben voltam, hazatérve jól befűtött szoba várt. Ma már be sem megyek a gyűjbe. Ronda idő van, szél fúj és esik a hó, már reggel fehér háztetőkre ébredtünk. Szegény Dv[orák]nak ez nem valami kedvező. Szerencsére tegnapra leszállt a láza, de csüt.-ön még nagyon rosszul volt.¹³⁰ – A

¹²⁷ Gömöri Jenő Tamás (1890–1969) költő, műfordító, könyvkiadó. Ő volt az ötletgazdája és kiadója *Modern Könyvtár* több száz kötetes sorozatának; ennek 15. köteteként 1910-ben adta ki Wilde fordításában Adolf von Hildebrandt: *A forma problémája a képzőművészetben* c. művét. Gömöri 1920-ban Bécsben újraindította a sorozatot *Új Modern Könyvtár* címmel, és megalapította az 1921–1923 között megjelent *Tűz* c. folyóiratot is. 1946-ig Pozsonyban és Szobráncan élt, majd haláláig Budapesten. Ld.: Gömöri Jenő Tamás: Emlékezés a „Modern Könyvtár”-ra. *Literatura*, 1937. szeptember 15. 328–329.; Bálint Gábor: Gömöri Jenő és a Modern Könyvtár. *Magyar Könyvszemle*, 118. 2002. 188–192. – Gömöri a harctérről is írt Wildének. MNG Adattár, 2015/1979/29–18.

¹²⁸ Joseph Meder (1857–1934) művészettörténész. 1889-től dolgozott az Albertinában, amelynek 1905–1923 között az igazgatója volt. „D. e. Meder tatát kerestem föl, aki keblére ölelt, mint az elveszett fiát az apja.” – írta 1917. március 10-én családjának (MNG Adattár, 2015/1979/30/28), majd március 15-én: „meghívott magához, hogy felolvasson szemelvényeket a könyve kéziratából”. MNG Adattár, 2015/1979/30/32. – Az említett könyv, illetve jegyzet: Joseph Meder: *Die Handzeichnungen*. Wien, 1919. és 2. verb. Aufl. Wien, 1923. 417.: 5.

¹²⁹ MNG Adattár, 2015/1979/30/99. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 14./ Érk. 917. III. 27.

munkát folytatom péntekig, aztán – mint írtam – a köv. héten otthon; muszáj menni. Meder olyan mint a vaj, ez mégis sokat jelent. Benescht nem engedem a közelembbe, tanulja meg mi a tisztesség. (Bár az ilyesmi nem megy, a meglevő rossz karaktert nem lehet az emberekből kiölni. Próbálja valaki megnevelni a Frici urat! Az ilyen személyekkel szemben csak védekezni lehet és kell.) Csüt. d. u. ráértem arra, hogy a muzi nevében ellátogassak egy műkereskedőhöz. Utána Betty Kurthnak egy előadásán voltam, mert külön meghívott rá. Infámis rossz volt. Lassankint az összes kollégáimat – Garger kivételével – par distance kezelem. Csak ráfizetnék, ha másként tenném. – Dudó terminusáért imádkozni fogok. Magam hétfőn vagy kedden megyek tudakozódni (értsd: 10 krón baksist adni a fogalmazónak; itt ez így megy és senki sem akad meg rajta). Odakint egész fehér a világ. Forradalmi március? Sok-sok csókkal B.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. április 23.¹³¹

Hétfő d. u.

Drága Otthoniak, a vonat őrületesen zsúfolt volt, jó volt hát, hogy meghúzhattam magam a sarokban, a galíciaiak így is majd az ölükbe ültettek. Győrnél volt a revízió, de mivel a padok alatt elég koboznivalót talált a népfelkelő, a hálókra nem is került sor. Szerencsém volt, mert petrony¹³² szállításáért külön büntetés is jár. Most már kirakodtam a koffert is, épen érkezett meg benne minden. Hrochné boldogan hálálkodott a zsírért. Ő is kedveskedett, fűtött szobával várt (hűvös, esős idő van itt) és gyűjtött számomra egy üveg petronyt (még holnap is lesz fassung). Így egyelőre zár alatt tartom a magamét és bölcsen hallgatok róla. – D. e. beiratkoztam, aztán a városban kellett egyet-mást vásárolnom. Voltam a Gemeinschaftsküche-ben,¹³³ belülről tényleg barátságos, azonban csak tagoknak van nyitva és most már nem vesznek fel senkit. A Regina adagjai mintha megint kisebbek lettek volna valamivel. A gyűjteményben nincs semmi újság, estefelé fogok újra bemenni, hogy Dv[ořák]kal és Gargerrel találkozhasak. – H[offmann] Edith-től kaptam már egy lapot. A karnak csüt.-ön fogja a dékán a bizottság kiküldését proponálni.¹³⁴ Beöthy¹³⁵ előadó, Alex[ander],¹³⁶ Past[einer], Pauler, Hegedűs,

¹³⁰ „Dv[ořák] szombat óta fekszik, 4 napon át 39 felül volt a láza, csak tegnap szállt le 38-ra. Borzasztóan sajnálom szegényt, azt mondják, nagyon le van törve. Mellette a vesebaja. És az előírt diétát nem tudják betartani, mert képtelen az asszony rizst és tojást, tejet szerezni. Megnyugtató, hogy egy kissé mégis javult már az állapota.” – írta március 22-én Wilde családjának. MNG Adattár, 2015161979/30/36.

¹³¹ MNG Adattár, 20151/1979/30/88. – Postai levelezőlapon, rajta más kézzel: 1./.

¹³² Petróleum.

¹³³ Közösségi konyha.

¹³⁴ Pastiner Gyula (1846–1924) művészettörténész, a Budapesti Tudományegyetem Művészettörténet tanszékének vezetőjét az 1915/1916. tanév végével Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter

Kuzsinszky és még valaki tagok (Riedl nem vállalja a tagságot, hogy Pasteinerrel ne kerüljön újra szembe,¹³⁷ helyette lesz Bernát¹³⁸). Nem sok jót nézek ki az

nyugdíjazta, de „saját, egyetemi hatáskörben azonban úgy döntöttek, hogy nyugalmazott nyilvános rendes tanári minőségben az egyetemi órák megtartásával és a gyűjtemény igazgatásával további intézkedésig megbízzák.” A miniszter (akkor már Apponyi Albert) 1917. augusztus 15-i határidővel pályázatot hirdetett a tanszék betöltésére. Pályázatot nyújtott be: Éber László, Gerevich Tibor, Hekler Antal, Lázár Béla, Meller Simon és Felvinzi Takács Zoltán. Az egyetem a pályázatok elbírálására bizottságot hozott létre Goldzieher Ignác elnökletével, melynek tagjai: Alexander Bernát, Beöthy Zsolt, Domanovszky Sándor, Kuzsinszky Bálint, Pauler Ákos, Petz Gedeon, Riedl Frigyes és Pasteiner Gyula voltak. A bizottság 1917. szeptember 20-án tartott ülésén Pasteinert kérte fel elaborátum készítésére a beérkezett pályázatokról. Hónapokig nem történt semmi, s miután a miniszter megsürgette az ügyet, a bizottság 1918. május 10-én tartott második ülésére elkészült Pasteiner jelentése is; ebben Pasteiner az összes pályázót – gyakorta a tények elferdítésével – alkalmatlannak ítélte. A bizottság 1918. május 18-án tartott harmadik ülésén nem fogadta el Pasteiner végkövetkeztetését, s Riedl Frigyes a tanszék kettéosztására is javaslatot tett – lényegében Meller Simon érdekében; majd 1918. május 25-én tartott negyedik ülésén a tagok egyenként, név szerint tették meg jelölésüket és 4:3 arányban Hekler Antalt jelölték első helyre, a második helyre Gerevichet, és kevesebb szavazattal Mellert és Ébert. 1918. június 18-án a bölcsészettudományi kar ülése – éles és bonyolult vita után – Hekler jelöltségét támogatta, ugyanakkor a professzorok egy csoportja különvéleményt jelentett be a kettős jelölés mellett kardoskodva, s 1918. júniusában be is terjesztették különvéleményüket a miniszternek (igaz, ennek csak fogalmazványa ismert), kérve, hogy Meller Simon „Hekler Antal mellett jelöltessék első helyen” – Meller mellett Max Dvořák, Wilhem von Bode és Adolph Godschmidt támogató levelét is felsorakoztatva. Végül is a bölcsészettudományi kar 1918. március 27-én tartott ülésén Hekler Antalt rendes tanári, s Gerevich Tibort nyilvános rendkívüli tanári kinevezésre felterjesztette. 1918. október 18-án a miniszter Heklert ki is nevezte. – A jegyzet Gosztanyi Ferenc alapvető tanulmányára támaszkodik: Gosztanyi 2014. 67–93. – az idézetek is innen (67., 77.). Wilde János, illetve Éber László és Hoffmann Edith itt közölt leveleinek segítségével betekintheünk a kulisszák mögé, ahol fény derül a jelöltek hol diszkrét, hol nyilvános egymás elleni lépéseire, amelyek a tanszéki pályázatot kísérték. Hoffmann Edith jól értesültsége az ő és testvére, Hoffmann Mária Riedl Frigyesrel ápoltságszerű kapcsolatának volt köszönhető. Ld.: Rédeyné Hoffmann Mária: *Riedl Frigyesről*. Budapest, 1923.; P. Földes Mária: A Nyugat szerkesztőjének és a Napkelet kritikusanak barátsága (Babits Mihály és Rédey Tivadar). *Irodalomtörténeti Közlemények*, 116. 2012. 390–392.

¹³⁵ Beöthy Zsolt az esztétika nyilvános rendes tanára.

¹³⁶ A felsoroltak a Budapesti Tudományegyetem nyilvános rendes tanárai, az MTA tagjai. Alexander Bernát (1850–1927) filozófiatörténet; Pauler Ákos (1877–1933) filozófia; Hegedűs István (1848–1925) klasszika-filológia; Kuzsinszky Bálint (1864–1938) érem és régiségtan; Riedl Frigyes (1856–1921) magyar irodalomtörténet.

¹³⁷ Pasteiner és Riedl, Meller Simon – Pasteiner rosszízű akadémikuskodása miatt – 1906-tól 1910-ig húzódó magántanári habilitációja kapcsán 1910. november 8-án, a jelölt szóbeli vizsgáján nyilvánosan összekülönbözött. Riedl, Mellert támogató véleménye ellenére a jelölt habilitációs eljárását megsemmisítették. Ld.: Gosztanyi 2014. 73.

¹³⁸ Alexander Bernát.

összeállításból M[eller] számára. Munisika maradt-e otthon rövid, fehér gatyó? Itt csak 4 van a rajtam levővel, félek, hogy egy elveszett. A lakáskulcsot mégis otthon hagytam (talán a télikabát zsebében), de volt Hrochnénak fölösleges példánya, ugyanúgy a magyar-német szótárt, meg a hazavitt kést, villát, kiskanalat. Mindez zéró azonban. Most teázni fogok és közben gondolni haza! Sok-sok csókot küld az újra bécsi Kubundsi.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. április 27.¹³⁹

Péntek reggel

Drága Otthoniak, Tyumpika keddi és szerdai lapja megjött. Örülök a Kálmán kártyájának is, ha igaz az, hogy a melankóliája elmúlt. Még ma írok neki. A pénzes levelet már megkaptam, 100 krón egy Lampérth-rajzért (meg négy sűrűn teleírt quart oldal). A megnyugtatómra azt írja az istenadta, hogy a pénzt magánórákkal kereste, ha így van, annál kedvesebb tőle. L[ampérth]nak majd írok és felküldöm Hozzátok a pénzért, adjatok neki 120 krónt, 20-at az én vételem törlesztésére, az egészet pedig fogjátok majd le a legközelebbi pénzküldéskor.¹⁴⁰ – Kár, hogy a Zita nap itt még nem lehet szünet. A jegyzet-folyt.-hoz akármilyen füzet jó. Tegnap Zimmermannal ebédeltem. Szerinte M[eller] helytelenül számít Németországra, és teljesen ki van zárva az is, hogy a müncheni direktorságot megkaphatná. Dv[orák]kal még nem beszéltem erről. Petr[ovics]nak most referáltam levélben. Úgy látszik, komolyan készül Bécsbe, aminek különösen örülnék akkor, ha egyedül jönne, hogy nyugodtan beszélhessek vele. – Tegnap nálam volt a Benesch, meghallotta, hogy itt vagyok már. Utána én kerestem M[andl] Edithet a hónapos szobájában, de nem volt otthon. Az idő újra elkomorult. – Ma este a Dudóra fogok gondolni, vajon beszállott-e a Piklernél?¹⁴¹ Munisika csak tovább tűrje azt a pihenést! A vége mégiscsak jó lesz. Sok-sok csókkal Bu.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. május 10.¹⁴²

Csüt. este 1/2 10.

¹³⁹ MNG Adattár, 2015161979/30/40. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 3/ Ér. IV/28. szombat.

¹⁴⁰ Nemes Lampérth látogatását Wilde Margit megörökítette egyik levelében: „itt volt Lamp. felhozott négy rajtot, amiket választás céljából ki fog küldeni Berl.-be; hát szétraktuk a szobába, s egy kis vernissage-t rendeztünk; Dudónak nagyon tetszett mindegyik lap (igaz Lamp. többször jelentősen mondta, hogy legalább látnak valami jót egyszer a berliniek is, aztán azt kérdezte, mit szólnak ahhoz a laphoz, ami nálad van, azt hiszem nem a csataképet gondolta). Különben meguzsonnáztattam kávéval és pozsonyi kiflivel.” 1917. május 6. MNG Adattár, 20151/1979/29-71.

¹⁴¹ Wilde Ferenc a Budapesti Tudományegyetem jogi karának végzős hallgatója volt. Pikler Gyula (1864-1937) jogtudós, szociológus, a jog- és állambölcsélet tanára.

¹⁴² MNG Adattár, 20151/1979/30/91 – Levél, rajta más kézzel: 12./.

Drága Otthoniak, ma délután A 4¹⁴³ is megjött. A kosztolás most tényleg mintaszerű, jobbat, míg itt vagyok, nem is kívánhatok. Most költöttem el a húst vacsorára, utána a kiflit, a szilvákat – non plus ultra. Holnapra marad még a kekszből. (Egyébként holnap reggel Hrochné egy tojással fog állítólag meglepni – nem ő tojja, Dudó!) A Mandl-vacs t. i. közbejött akadályok miatt elmaradt, most fogok odamenni majd 10-kor a hotelbe Ottónak a nálam, de távollétem alatt tett látogatását [viszonzandó].

Amit Tyumpika a diszimiról¹⁴⁴ írt, nagyon okos. Most jövök attól a kollégámtól, aki most két éve egy Dv[orák] által feltűnő jónak mondott értekezéssel lett doktor. Hát ha volna nekem is 300 fotóm, mint neki, mikor a munka megírásához fogott, az enyém is jó volna. Így hiányozni fog belőle rengeteg dolog, ami benne lehetne, de meg van a mentségem rá, mert nem az én hibám lesz, hogy hiányzik. (Amellett ő csak egy iskoláról, plasztikáról, és csak 3 évtizedről dolgozott, mi ehhez képest egy egész nemzet grafikai termelése egy egész század alatt, ami az én dolgozatom tárgya. Nem, nem veszítem el a bizalmamat.

Meller egy Pestről küldött távirattal, holnap reggel 9-re adott találkozót, s ez nekem nagyon jó, mert ha csak nem éppen a rajzok kerülnek holnap eladásra, nem fogok vele menni az aukcióra, és így megnyerem az egész délelőttöt. Majd azt proponálom, hogy ebédnél legyünk megint együtt.

Hogy fog majd örülni a Dv[orák] ígéretének.

Hogy milyen jó pszichológus vagy Tyumpika, arra elküldöm kommentálás nélkül H[offmann] E[dith] levelének egy részletét.¹⁴⁵ Kíváncsi vagyok nagyon, milyen tenorban beszél M[eller] holnap a katedráról. – Zimmermann azt tanácsolta, hogy Bodehoz¹⁴⁶ is fordulhatna M[eller] egy bizalmi recenzióért, ez talán még többet segíthetne neki. Bode nevét mindenki ismeri Pesten.¹⁴⁷

Hogy van a Munisika lába? szokott-e még lefeküdni délutánonként. Az idő most olyan gyönyörű, ez biztosan otthon is kedvezően fogja befolyásolni a közegészséget. Reggel fűriben voltam, utána délig itthon olvastam. Jól érik a munka, jó reménységgel várom az eredményt.

Milyen ember a német Wilde?

Jójszakát kívánok, mennem kell a Mandlékhoz (itt van a Florianigasséban).

Sok-sok csókot küld és köszöni szépen a húskát meg a többi jókat.

a Kibunsi.

¹⁴³ Wilde számokkal és betűkkel jelölte a családától érkezett pénz- és csomagküldeményeket.

¹⁴⁴ Disszertáció.

¹⁴⁵ Ld.: Éber László és Hoffmann Edith levelei Wilde Jánosnak. [részlet], 1917. május 4. előtt.

¹⁴⁶ Wilhelm von Bode (1845–1929) porosz művészettörténész. 1872-től a berlini múzeumok munkatársa. 1880-ban kinevezték a Gemäldegalerie igazgatójává, ő alapította a Kaiser-Friedrich-Museumot is, majd 1906–1920 között a berlini állami gyűjtemények főigazgatója volt.

¹⁴⁷ Meller Simon tanszéki pályázatának esélyeit nemzetközileg ismert művészettörténészek támogatásával is erősíteni kívánták támogatói. Wilde János 1917. május 9-én írta nővérének Dvořákkal kapcsolatban: „Megírja a recenziót Meller cikkéről és ezért be fog jönni koraősszel hozzánk. Eddig

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. május 13.¹⁴⁸

Vas. reggel

Drága Otthoniak, most kaptam a csüt.-i lapot. A levelem óta elmúlt két mozgalmas nap. Csüt. este együtt voltam két órát M[andl] Ottóval, akiben egy végtelenül szimpatikus és értékes embert ismertem meg, majd elmondom miért tetszett és miért örültem ennek az együttlétnek. Pénteken egész nap M[eller]rel voltam együtt, de úgy, hogy azért volt d. e. 2 óráig az Albertinára, este pedig együtt a Dv[orák] órára. M[eller]-nek sikerült rávennie Dv[orák]ot, hogy már most, pünkösdkor lejöjjen Pestre. Este egy Reginabeli vacs. után elváltunk, de tegnap d. e. még fölkeresett az Alb[ertiná]-ban és elhozta az úti elemőzsiájának maradványait, délben elutazott. A katedrában bízok; különben a dolog még nem oly égető, aktuális, mert a pályázatot valószínűleg csak ősszel írják ki. A nagy baj az volna, ha közben új min[iszter]t kapnánk.¹⁴⁹ – A táplálásom most jól folyik, ennek megfelelőleg nagyon jól is érzem magam. Hogy van Munisi? – A sziget most nagyon szép lehet, csak járnának már a ronda hajók. Mozart mise lesz a Hofkapban, gönnolom¹⁵⁰ magamnak. Sok csók Bu.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. május 26.¹⁵¹

Szombat d. u.

azért nem ment, mert félt, hogy túl barátságosak lesznek ott hozzá az emberek, pedig ő beteg és ember és a nyugalmat szereti. Azt mondta, velem egyedül szívesen töltene egy pár napot, ha el tudom háritani tőle az embereket. Én ezt vállaltam, bár Antal biztosan szabadságot fog kérni azokra a napokra a cenzúráról, hogy mindig Dv.-kal lehessen.” MNG Adattár, 20151/1979/30/92. Dv[orák] nem írt recenziót, de támogató levelet igen. Gosztanyi 2014. 77. – Ld. még: 134. jegyzet.

¹⁴⁸ MNG Adattár, 20151/1979/30/90 – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 13/.

¹⁴⁹ A levél megírásának idején Tisza István második kormányának vallás- és közoktatásügyi minisztere Jankovich Béla tudós és politikus volt, akinek kiemelkedő szerepe volt a hazai tanügy korszerűsítésében. (Felkai László: A jogalkotó kultuszminiszter, Jankovich Béla. *Magyar Pedagógia*, 103. 2003. 105-117.) Tisza menesztése azonban már a levegőben volt, erre utal Wilde egy pár nappal későbbi levele: „izának [Tisza] mennie kellett, mert felgyújtotta volna még egész közép-európát, bár az nincs valami gyűlékony anyagból. – Hogy a muzinak és Mellernek mit hoz a változás? aligha jót. Biztos, hogy kangregót [kongreganista – hitbuzgalmi egyesület tagja] kapunk a nyakunkra.” MNG Adattár, 20151/1979/30/97.; 1917. május 29.: „Két napja nincs újság, azalatt talán már el is intéződött a válság. Engem most csak az érdekel belőle, milyen minisztert kapunk mi. Z[ichy] Jankót? Apponyit? Nem valami rózsás kilátások szegény Petr[ovics]ra. Még kevésbé persze Mellerre.” MNG 20151/1979/30/43. Amikor 1917. június 15-én megalakult az Esterházy-kormány, a Függetlenségi Párt egyik prominense, Apponyi Albert kapta meg a tárcát és 1918. október 30-ig maradt hivatalban. A pályázatot 1917. június 30-án írták ki, 1917. augusztus 15-ei határidővel. Gosztanyi 2014. 68. – Ld. még: 134. jegyzet.

¹⁵⁰ Valamit valakinek szán.

¹⁵¹ MNG Adattár, 20151/1979/30/41. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 21/ Ér. V/28. szombat.

Drága Otthoniak, d. e. elvégezvén a dolgot az Alb[ertinában].-ban éhesen az Imp.-ba mentem enni, ahol igazán jóllaktam, de mert késő volt már, és az olcsó fogások mind elfogytak, rém sokba került az ebéd (elfogyasztottam egy egész báránycsombot, ami maga 5 krón volt). A bőséges ebéd után egy csésze fekete megivása mellett egy órát diskuráltam még Baldassal¹⁵² a kefében.¹⁵³ – Vihar készül. Hazajövet vár már Cs. 7! Persze hallatlan örömmel fogadtam. A kiflik az alig 24 órai út után is olyan frissek, mint otthon. Evokális. A nap ma különben mindjárt igen jól kezdődött, érkezvén Mellertől egy levél, melyben közli, hogy Petr[ovics] beleegyezésével készítették felvételeket a múzeum számlájára ca. 300 K erejéig (azon szemmel, hogy a dolg[ozat] valamikor majd az Évkönyvben fog megjelenni);¹⁵⁴ 2.) Petr[ovics] felterjesztést ír, hogy a folyó nyári félévre is utalványozzanak segélyt.¹⁵⁵ (Mindkét dologban az ittlétekor kértem M[eller]t közvetítésre, amit szívesen vállalt, és íme, jól el is végzett.) Hogy ez is sikerült, bizonyítja újból, hol van az én igazi Alma Materem. – Nem kell mondanom, hogy az meg ez a levél együtt bőségesen meghozták a szükséges jó hangulatot az előttem álló két kemény munkanaphoz. A Térey-hír kikerülte a figyelmemet, de jelentéktelen.¹⁵⁶ A Mesterrel való tárgyalás vicces. Egyébként arra, hogy a felajánlott tanári katedrát nem fogadtam el, nem válaszolt semmit.¹⁵⁷ A válság megoldása J. apánkkal, ha igaz, talán az utolsó ko-

¹⁵² Ludwig von Baldass (1887–1963) osztrák művészettörténész. 1911-ben doktorált a bécsi egyetemen Max Dvořáknál. 1911-től 1949-ig a Kunsthistorisches Museum munkatársa, illetve igazgatója.

¹⁵³ Wilde a kávéházat nevezte így.

¹⁵⁴ Wilde a disszertációjához kért fényképfelvételeket, sőt maga is próbálkozott felvételek készítésével, mint 1917. július végén írta: „Tegnap megkaptam Zim[mermann]tól kölcsön a Deutscher Verein fényképezőgépét, mellyel a kisebb (9 x 12) felvételeket immár magam készíthetem el. Már vettem is lemezeket. Ha megy a dolog, ez nagy megkönnyebbitése lesz az otthoni munkának, mert sokkal több fényképet vihetnék magammal.” MNG Adattár, 20151/1979/30/72.; 1917. augusztus 15.: „Az Albertinában csinált első 6 felvételem közül 5 kifogástalan, illusztrációul is beadhatom Dv.-nak, a hatodik egy kissé elmosódott, de munka közben ez is megfelel. Ez bizony nagy tőkét jelent.” MNG Adattár, 20151/1979/30/81.

¹⁵⁵ Petrovics Elek 1917. július 7-i felterjesztésében a nyári félév elvégzésére és befejezésére 1200 K támogatást kért Wildének a vallás- és közoktatásügyi minisztertől, mert a „a nevezett ugyan már e tavaszon kívánt szigorlatot tenni, azonban a bécsi egyetem művészettörténeti tanárának M. Dvořáknak biztatására tanulmányainak kibővítése végett még a második (nyári) félévre is beiratkozott, minthogy tanulmányait – mint erről a nevezett tanár úr személyes közléséből is meggyőződtem – kitűnően és különösen elismerésre méltó eredménnyel folytatja.” SzM Irattár, 1917/565.

¹⁵⁶ „A budai várban hétfőn kezdték meg néhai Ferenc József király magyarországi hagyatékának leltározását. A leltározást Wolff Márk udvari tanácsos, a magyar főudvarnagyi bíróság elnöke intézi, aki hivatalos szakértőül Térey Gábort, a Szépművészeti Múzeum igazgatóját rendelte ki.” Ferenc József hagyatékának leltározása. *Pesti Napló*, 1917. május 23. 9.

¹⁵⁷ Fogarasi Béla az 1917 márciusában elindult a Szellemi Tudományok Szabad Iskolájába kérte fel Wildét előadónak. Az előadásokat Wilde Margit munkahelyén, az Országos Pedagógiai Szeminárium Mária Terézia téri (ma Horváth Mihály tér) épületében tartották. Ld.: Novák Zoltán: *A Vasárnapi Társaság*.

médiája a régi Magyarországnak.¹⁵⁸ Egyszer mi is demokraták leszünk, vagy egészen végünk. Borzasztóan sajnálom szegény Tyumpikát a rengeteg dolga miatt. Jó szombatot a családnak, sok csókkal Bu.

1979. 102–180. A testvérek levelezésében többször is előkerül a Szabad Iskola és előadásai: Wilde János 1917. január 16-án írt levelében beszámol arról, hogy a „Mestertől ma kaptam lapot, egy szabadiskolát szervez, s kéri hozzá őszre az én »részvétemet«”. MNG Adattár, 20151/1979/30/12.; 1917. március 10-én testvére a következőket írja neki: „A Fogar. iskola prospektusa: B. B., Mester, Füle, Hauser, Lukács György, Mannheim, Ritoók, Antal és Kodály Zoltán urak előadásait hirdeti 20 krónért.” MNG Adattár, 20151/1979/29–44.; 1917. március 20.: „A Mestertől és Lamp[érth]től kaptam választ. Az egyik nagy örömmel jelenti, hogy az iskolája igen jól beütemezett, a másiknak misze van a grófnőktől, akik nem akarnak le-fel ülni, szóval halogatják a dolgot.” MNG Adattár, 20151/1979/30/35.; 1917. április 17.: „A Mestertől kaptam egy kártyát, tesz benne egy borongó megjegyzést fölmentési aggodalmakról. Egyébként a társaság nevében felszólít téli előadások tartására.” MNG Adattár, 20151/1979/30/37.; 1917. május 17.: „A mester közli, hogy kétszobás lakást vett ki a Farkasrét felé és fel fogják menteni. Segítse isten. Meg hogy a vendéglői élet rém drága. Hát az osztán igaz. Csak azt nem értem, miért eszik vendéglőben az, akinek otthon is van mit ennie.” MNG Adattár, 20151/1979/30/103.; 1917. május 22-én Wilde Margit röviden nyugtatja testvére sorait: „Érdekes, amit Fogarasiról írsz, így hát most semmi akadály, hogy élete fő művét megalkotni kezdje. A vendéglői kosztolás rejtélyes, – akinek nagyon jó dolga van, nem tud mit csinálni.” MNG Adattár, 20151/1979/29–86.; Wilde Margit kézírásával, 1917. május 29.: „Gondoltam mulatni fogsz a Fogarassal folytatott eszmecséren, azért írtam le. Hogy ő a lemondó nyilatkozatodra nem felelt, lehet hogy a mély elmeélnék sajátos szórazottsága, Dudi rém mérges, s azt mondja, nem érti, hogy okos ember létre be nem látja – vagy téged gondol oly kevésbé előrelátónak, aki azzal számolni nem tudna, mit jelentene számodra időben, energiában, még csak egy ilyen tervvel való foglalkozás (ha talán csak a prospektusuk számára akarna programot kapni v. ilyesféle). Hiszen ezer munkával vár biztosan az új hivatalod őszre, s aztán ha neked időd van, sok-sok fontosabb programponthoz van, s ha fellépni akarsz, van ám más ensemble is, mint a Hauser – stb. »Szabad iskolá«-ja – nekik persze egy bécsi doktor, meg egy ilyen »vas« keresztény jól jönne, és illetve egy államtitviselő. [Wilde Ferenc kézírásával]: De ellenkezőleg: azt hiszem, azért nem reflektált a Meller, mert mint okos ember rögtön belátta, hogy az idén még teljességgel lehetetlen lekötődök nekik bárcsak egy órát is, – mint Tyumpi írja: ott lesz a hivatali dolgod, oda kell jól bedolgoznod magad (ők is így tettek eleinte) ha pedig hivatalon kívül is tudsz leisztolni és előadást tartani, akkor ott van pl az Éberék boltja, illetve társulata, az többet jelent neked a tudományban meg a miniszt.-ban is, mint az olyan magántudóskodás. Az várhat.” MNG Adattár, 20151/1979/29–90.; Wilde Margit 1917. június 5-én írta öccsének: „d. u. kijött Révész [Géza] is, egy darabon együtt ballagtunk, elmondta, hogy meghallgatta Antalnak egy előadását s hihetetlenül rossz, értéktelen dolog volt. Aztán Fogarasit intézte el, hát így ti műv. történészek, nem tudtok ám egy embert kivégezni, pszichológus kell ahhoz, hogy valakinek a jellemét, a pszichéjét így felboncoltassák. Nem mondok különben semmi újat, amit ne tudtunk volna róla, de amit mi úgy szoktunk elintézni, – hát mi ezt nem tudnók megcsinálni. R. persze nem hagyta ennyiben. De hozzátette: Jancsit azért meg lehet érteni, esztendőközön át együtt jártak iskolába, meg ő talán tiszteli v. szereti Jancsit (a maga módja szerint), hát barátjának vallja. S Antalról is mondott egyet-mást, bár azt láttam, hogy őt kevésbé ismeri, csak a hihetetlen elbizakodottságát látta, s Ritoók E[mma] mondta el neki mennyire elviselhetetlen ez a[z] ő számára, hogy már miatta nem megy abba a társaságba. Az előadásról, mint írtam nagyon-nagyon rosszul

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, [1917. június 16.]¹⁵⁹*Szombat d. u.*

Drága Otthoniak, most jött meg A 13 – kitűnő, friss állapotban. A szerdai posta torlódás után számítottam rá, hogy egy kis szünet fog következni – tényleg ez volt azóta az első otthoni posta. Annak meg örülök is, hogy a szünetelésnek részben Tyumpika hajókirándulása volt az oka, (a rengeteg, hülye írnivaló persze kevésbé öröndetes dolog).

Én is hallgattam. A szerdán jelzett fáradtság arra kényszerített, hogy egy-két napra abbahagyjam a munkát, de most már egészen helyreállt a frissesség.

Tessék megírni postafordultával pontosan, milyen forrásból és mit hallani a Dudó behívásáról!

Itt egy kósza hír szerint Swob[oda] behívót kapott, majd ma megtudom pontosan, mi igaz belőle.

Örülök a csirkikáknak,¹⁶⁰ bár már kanalizhatnám a becsinált levest, amit majd Munisika fog főzni belőlük!

nyilatkozott. Elmondta, hogy a felesége meghallgatta az egészet s azt mondta, nagyon rossz volt. Ő azt hitte, ez csak elfogultság, elment hát ő is Füleppel, s azt mondja, csak egymásra néztek, elámulva, hogy ilyesmit is lehet előadni. A rossz előadásmódot, a kriminálisan rosszat talán még meg lehetne bocsátani, mondja, de amiket előadott! S hozzá tette, hogy ő azóta több embert megkérdezett, s mindenki ilyen véleménnyel volt róla.” MNG Adattár, 20151/1979/29/94.; Wilde Margit 1917. június 8-án öccsének: „megint találkoztam Fogarassal, panaszkodott, hogy nem írsz neki. Arra, hogy én azt mondtam, milyen türelmetlenül várom, milyen lesz Lie. [Liebermann Pál előadása a Magyar Filozófiai Társulatban] előadása, nem tudta azt hiszem megérteni, miért nem az L. Gy.-ét, mert elmondta, hogy ilyen előadásokat, – nem azért mert én köztük vagyok, attól függetlenül, ma nem tarthatnának sehol, L[ukács] Gy[örgy]öt el nem éri senki. Szívesen helyesletem, már amennyiben lehetett, mondtam hallottam nekem kompetens forrásból, hogy B[alázs] Béla egy-egy igen szép előadást tartott, s hogy L. Gy.-ről azt hallottam, nagyon okos, szép dolgokat tud, s örülök, hogy meghallhatom. Nem mondtam meg azt, hogy másfelől azt mondják, hogy ők kizárólag egymást okosítják, nem arra való, hogy többen tanuljanak belőle. Bizony L. Gy. előadásával úgy jártam, nem tudtam megérteni azt, Bunszikám, de tudod semmit, mintha egy még ki nem talált, soha semmi módon élénk nem került tudományról lett volna szó a hosszú előadásban. És többen jártak így, s felolvasásban, elmentek előadás közben – nem tudom, hogy lehetett így kiválasztani egy részletet (mint a bevezetésben mondtam, azt hiszem egy készülő esztétikából). Mert hisz sok lehet a filozófiában, amit első hallásra át nem értek, de hogy egy hosszú előadásból, amit nagyon akartam figyelni, egy mondatot se találjak, igazán nem tudom, mi lehet az oka.” MNG Adattár, 20151/1979/29-97.

¹⁵⁸ Tisza István bukása után felmerült, hogy József főherceg vezetésével alakuljon kormány. Ld.: Gellért Oszkár: A politika mögül. Észrevételek. József főherceg miniszterelnök-jelöltsége. *Nyugat*, 10. 1917. I.: 1005–1008.

¹⁵⁹ MNG Adattár, 20151/1970/39/52. – Levél, rajta más kézzel 32/.

¹⁶⁰ Csirkéknek.

H[offmann] Edith ma délután – ha igaz – Berlinbe utazott. A pénzt tanulmányút címén kapja, de össze van kötve egy aukción való részvétellel az útja, melyet ő kért Mellertől. Bécsen át fog hazatérni. – Bleyer¹⁶¹ szerint annyira nem akarja a kar M[eller]t, hogy külön fel fogják szólítani Heklert,¹⁶² amennyiben magától nem tenné, hogy adja be a folyamodványát. S Apponyi?¹⁶³

H. Ödön egy kártyán értesít, hogy bene érett.¹⁶⁴ – És azóta megkaptam a fordításaimat s így most már minden iratom együtt és rendben van.

Szegény Kálmánra én is sokat gondolok, mert az újságokat mostanában figyelmesen olvasom.

Rohannom kell, hogy odaérjek a Dv[orák] privatissimumra (bár nem sokat mulasztanék vele, ha nem mennék, mert nagyon életuntan megy az egész). Még 3 heti vergődés az egyetem. Úgy utálok már, hogy ki nem mondható.

Aranyos Dudóka, még 4 nap a tanulásra: hétfő – csüt. Jaj, csak el ne rabolják a gonoszok a pihenésedet!

Sokszor csókolja a drága Munisikát, Tyumpikát, Dudót és köszöni a kifliket, a kalácsot meg a tojkót

az öreg kandidátus

Bundsi.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. június 18.¹⁶⁵

Hétfő ebéd u.

Drága Otthoniak, d. e. jött Tyumpika szombati kártyája. Az új kormány,¹⁶⁶ legalább annak kultusz-része, nem egészen bizonyos, hogy csak jót hoz a branchnak.

¹⁶¹ Bleyer Jakab (1874–1933) irodalomtörténész, az MTA tagja. A Budapesti Tudományegyetemen a német irodalom nyilvános rendes tanára, a Germanisztikai Intézet vezetője.

¹⁶² Hekler Antal (1882–1940) régész, művészettörténész, az MTA tagja. 1906-ban doktorált Münchenben Adolf Furtwänglernél. 1908–1914 között a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában dolgozott, majd áthelyezték a Szépművészeti Múzeumba, ahol 1918-ig az antik plasztikai gyűjtemény vezetője (ténylegesen 1926-ig). 1911-ben habilitált a Budapesti Tudományegyetemen, majd hosszas pályázati procedúra után 1918-ban kinevezést nyert a Művészettörténet és classica archaeologiai tanszék élére, Pasteiner Gyula utódaként. Ld.: Nagy Árpád Miklós: Hekler Antal (1882–1940). *Frakkok* 2007. 161–177. – Ld. még: 134. jegyzet.

¹⁶³ Hekler erős és hathatós támogatást élvezett rokona, Klebelsberg Kunó részéről, aki 1913–1917 között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium adminisztratív, illetve a miniszterelnökség politikai államtitkára volt. 1917 márciusától az Országos Hadigondozó Hivatal ügyvezető alelnöke. Szoros kapcsolatban állt Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszterrel – annak ellenére, hogy más párthoz tartoztak.

¹⁶⁴ Jó érdemjeggyel érettségizett.

¹⁶⁵ MNG Adattár, 20151/1979/30/53. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 33/.

¹⁶⁶ Az 1917. június 15-én megalakult gróf Esterházy Móricz vezette kormány, amelyben a vallás- és

Katedra¹⁶⁷ – Gerevich?¹⁶⁸ (Még az se lehetetlen, hogy a muzinak ártani fog Petro luteránus volta). A világi jezsuita¹⁶⁹ megmutatta már egyszer, mikre képes e téren. Azért jó volna már otthon lenni és közelebbről látni mindent. Kálmán egy 14-ről kelt lapon jelzi, hogy a gratulációsat (az épségben maradásához) megkapta, hogy megvan, és meg is marad, ha a szerencséje el nem hagyja – a legközelebbi szabadságig. Tegnap újból megkezdtem a munkát. Egy ilyen hétfő persze, a maga 5 órájával mindig hoz egy kis kifáradást. Kár a Sitzfleischért.¹⁷⁰ De hát már csak 2 v. 3 van hátra a félévben, azontúl pedig többé kötéllel se tudnának behúzni többé egy egyetemi előadásra. Pfuj az egyetem. Nagyon várom a hírt, mi igaz a tanítók behívásáról? A ménkű csapja meg, hogy olyan szemtelenül drága az a pesti egyetem. Gyere Dudó te is Bécsbe, itt olcsóbban levezsgázhatnál. Együtt számolom az Ott-honiakkal a napokat péntekig. Petro levele ugye kedves, büszke lehetek rá.¹⁷¹ Az útja azonban, úgy látszik, elmarad már. Sok-sok csókkal Bundsi.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, [1917. június 19.]¹⁷²

Kedd d. u. 6 óra

közügyi tárca élére gróf Apponyi Albert került.

¹⁶⁷ – Ld.: 134. jegyzet. – Gerevich kitartóan küzdött a tanszékért és bízott annak elnyerésében. 1918. június 23-án írta Mihálik Józsefnek: „Ott kezdem, hogy a katedra ügyében a kari ülés nem változtatott a jelölő bizottság javaslatán, mely Hekler (az archaeologust) ajánlotta 1. helyen, engem 2. helyen, míg a 3. helyen senkit sem hozott javaslatba. Mivel e kondíció még 2 fórumon: – egyetemi tanács és miniszter – megy keresztül, nekem tovább kellett és kell dolgoznom, hogy sikert érhessek el. A jelölés és a választási küzdelem részleteiről majd élőszóban fogok referálni. A csatát még nem vesztettem el.” *Gerevich Tibor*. Szerk. Markója Csilla, Bardoly István. *Enigma*, 16. 2010. no. 60. 95.

¹⁶⁸ Gerevich Tibor (1882–1954) művészettörténész, az MTA tagja. 1904-ben doktorált a Budapesti Tudományegyetemen Pasteiner Gyulánál. 1908–1924 között a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiséggyűjtőjében dolgozott. 1911-ben habilitált a Budapesti Tudományegyetemen, ahol 1924–1949 között a Keresztényrégészeti és Művészettörténeti Intézet vezetője és 1934-től 1949-ig a Műemlékek Országos Bizottságának elnöke. Ld.: Szakács Béla Zsolt: Gerevich Tibor (1882–1954). *Frakkok* 2007. 179–204. és Markója Csilla: Gerevich Tibor görbe tükrökben. In: *Gerevich Tibor*. Szerk. Markója Csilla, Bardoly István. *Enigma*, 16. 2010. no. 60. 5–49.

¹⁶⁹ Apponyi Albert a karsburgi jezsuitáknál nevelkedett. „Sohasem rejtegetett célja sem volt más, mint pártjának győzelme révén a Tisza Kálmánéhoz mérhető valóságos és meghatározó politikai hatalom megszerzése. Mivel ez fontos, sőt döntő kompromisszumok nélkül egyszer sem sikerült neki, nehéz a kérdésre válaszolni, hogy győzelme esetén milyen elveket valósított volna meg. Igazi koncepciója az agrárius-klerikális irányzathoz kötötte.” Kiss Endre: Apponyi Albert, az ideológus és politikus. *Történelmi Szemle*, 29. 1986. 1–35. – az idézet: 3. ld. még: Fekete Sándor: Gróf Apponyi Albert egyházpolitikai nézetei. *Egyháztörténeti Szemle*, 7. 2006. 152–157.

¹⁷⁰ Fenékért.

¹⁷¹ Ld.: Petrovics Elek – Wilde Jánosnak, 1917. június 4.

¹⁷² MNG Adattár, 20151/1970/39/54. – Levél, rajta más kézzel: 34/.

Drága Otthoniak, hát ez bizony váratlan öröm, a most érkezett A 14. Mert úgy volt, hogy ma az Imperialban ettem, a kefiből Zimm[ermann] elvitt az ő boltjukba megmutatni egy pár új szerzeményt; onnan elballagtam a pályaudvarra egy reggeli P. H.-ért,¹⁷³ meg hogy kiírjam a vonatok érkezését, aztán mikor villamossal hazaértem, mindjárt megvettem a 10 deka brinzát, úgy számítva, hogy dolgozom d. u., utána megvacsok s aztán megyek csak be a gyűjibe. Hát a programot be is tartottam eddig, persze most a vacshoz tojkám és pogácsám is lesz, ami jó dolog. Hanem dehogyis fogyasztottam el már a Cs III tartalmát; ellenkezőleg, jó része meg van még, mert igen jól gazdálkodok. S most egyébként is igen jól megy a haskónak. Tegnap este pl. már elköltöttem a 2 krónát felvágottra és pongyolába vágtam magam, mikor feljött a szomszéd [...]ból a gyerek Mandl O.¹⁷⁴ egy névjegyével; hát lementem és diktum faktum befaltam még egy 5 krónos potya menüt, egy krigli sör mellett. Később odajött az Edith is, nagyon derék, szimpatikus ember mindkettő.

A Reginában is elérem sokszor a főpincér barátsága által, hogy jobb ebédet kapok. A G. Küche körül újabb remény nyílt.

Együtt jött A 14-gyel a Tyumpika va.-i lapja is. Az eső nagyszerű lehetett (bár itt is jönne már) és a búzának használhat még; a többi odavan már úgys menthetetlenül.

Hát biz öreg kandidátusok vagyunk mi valósággal, (de azért a Bátyót kupán ütöm, ha olyanokat mond, hogy nem akar előttem promoteálni!¹⁷⁵). De már nem sokáig. Ami a magam ügyét illeti. Dv[orák] helyesli azt az elhatározásomat, hogy még egyszer kurtítok az anyagon és elhagyok újabb 50 esztendőt a végéről. A megkívánt terjedelmet, hiszem, így is el tudom érni, időben és fotográfálási költségekben pedig óriásit nyerek. Persze fáj egy kicsit, hogy az eredeti tervem nem hajthatom keresztül; az, amit most csinálok, eredetileg a Bevezetés tartalmát tette volna, és így kisebb gonddal foglalkoztam korábban vele. De hát persze most csak az az egyedül fontos, hogy őszre kész legyenek, majd csinálhatok programot aztán évtizedekre.

Ami a nyaralást illeti, azt gondoltam, hogyha Dudónak nem kellene bevonulnia, feljöhetne Tyumpika augusztusban egy hétre, én itt leszek még 15-ig (talán-talán valamivel tovább is), mert júl. végéig semmiképpen sem tudok elkészülni. De hát ez majd eldől még.

Dudó feljövételét illetőleg, azt hiszem, így volna a legjobb.

1.) Ha nem kell bevonulnia és nincs a hónap utolsó napjaiban még valami konferencia, utazzék Dudóka 28-án, azaz csüt. délután a nyugatiról a 4.55-el (itt van 9.40-kor), tehát a Dv[orák] gyakorlat után megvacsorázhatok még és odaérek a vonat-hoz. (Hanem dugjon a zsebébe Dudó magának pénzt, amit még a vonaton elkölt.)

¹⁷³ Pesti Hírlap.

¹⁷⁴ Mandl Ottó (1889–1956) vegyész, Lukács György barátja. Felesége Kraus Lili zongoraművésznő. Testvére Mandl Edith (1892–?).

¹⁷⁵ Tudományos fokozatot szerezni.

Akkor a mindjárt következő ünnepet, meg a vasárnapot jól ki tudjuk használni. Még egy-két előadást is hall majd Dudó július első hetében.

2.) Ha be kell vonulni elsején (ami szörnyű volna, s amire itt is csak feltételesen gondolok) akkor jöjjön Dudó mégis vasárnap, azaz 24-én. A reggeli gyors a Nyugatiról 7.55-kor indul s itt van 12.45-kor), van ezenkívül ugyanonnan egy feltételesen közlekedő 2.00^h-ás gyors (6.55) s egy állandó a keletiről 2.05 (7.00) a már említett 4.55-ösön kívül.

Minden vonathoz, kivéve tán a reggelit, egy órával korábban kell kimenni. Akkor mégis együtt lehetnénk egy pár napig, péntekig vagy szombatig.

Hova lépett elő illusztris sógorunk? Egyelőre azonban drága Dudóka, föl a fejet és – pika, köpj ki. ha szemtelenek lesznek a tanárok és ne törődj velük. Légy elszánt! Tyumpika cikkét nagyon szeretném olvasni.¹⁷⁶

H[offmann] Edith-től tegnap este jött egy cukorral bélelt, hosszú levél, melyben kesergi, hogy az útja Maj[ovszky] ellenállásán megghiúsult – s egyidejűleg egy kártya: az utolsó percben kedvező döntés, mégis utazik. Bécsben egy hetet fog tölteni, úgy számítok júl. 2. hetét; zavarni nem fog, mert neki ugyanakkor van nyitva a Hofbibl[iothek] kézirat-osztálya, mint nekem a Kupferstichkabinett. Hekler jelöltsége komoly.¹⁷⁷

Grat a virágos zárünnepélyhez Tyumpika. S most, fel a szigetre!

Munisika ne sajnálja, hogy nem küldhetett a csirkikából. Annál jobban fog majd ízleni, ha otthon ehettek belőle. A mogyoróra ellenben hegyezem a fogam.

Jól jött mégis nagyon az A 14. Mert Hrochné már megint nem hozott a Fassungból lekvárt (vagy csak, az én készletemről tudva letagadja és az egész fél kilót maguknak tartja meg; az is érthető. Szegény férje ülő életmódot folytat.) Három tojás: ma este, holnap reggel, holnap este.

A felhozandók listája:

1. Hroch-féle ajtókulcsok (valószínűleg a télikabátom zsebében maradtak)
2. magyar-német szótár
3. a kényelmesebbik pár az otthon maradt cipőimből (a bakancs kicsit meleg már)
4. a szalmakalapom
5. 1 nagy gatyó, további 2 kigatyó
6. a Springer Kunstgeschichte I. kötete¹⁷⁸
7. Wölfflin, ha Olgától¹⁷⁹ egy telefonüzenettel visszaszerezhető. Folyton nagyon hiányzott.

¹⁷⁶ „A gyakorlati kiképzést az idén dr. Weszely Ödön főigazgató vezeti, kinek ebben a munkában Wilde Margit tanítónő segédkezik.” *Népművelés – Új élet*, 11. 1916. 635. – Wilde Margit: Vélemények a Pedagógiai Szemináriumról. *Népművelés – Új Élet*, 12. 1917. 206–208.

¹⁷⁷ Ld. 134. jegyzet.

¹⁷⁸ Anton Springer: *Handbuch der Kunstgeschichte. Bd. I. Das Altertum*. Leipzig, 1898. c. kötetének valamelyik kiadásáról van szó.

¹⁷⁹ Waldbauer Olga.

8. eszceig Dudó számára.

Petrony tart még az első üvegből, azzal ne bajlódjék Dudóka, mert nem kell.

Hát most még egyszer nyugodt vizsgát, be nem vonulást és nyugalmat
Mindnyájuknak számtalan csókkal

cand. Bundsi

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. augusztus 13.¹⁸⁰

Hétfő d. u.

Drága Otthoniak, nagyon köszönöm Tyumpikának a szép, hosszú levelet. Én ma már két levelet írtam Petronak és a Mesternek, tegnap, egy hosszút, Maj[ovszky]-nak, szombaton Mell[er]nek, úgyhogy majd csak holnap fogok válaszolni a lakásügyre vonatkozó fejtegetéseire. A múlt hétre visszagondolva az ítéletem most is változatlan: ez egy igazi munkahét volt. Én is szívből örülök neki. Egész más érzés ez, az ember mindjárt objektívebben néz a jövő felé. – Azzal, ha tovább maradok itt, nem szabadulok a bécsiek látogatásától, mert akkor később fognak jönni. Egyébként Swob[odá]val nem lesz semmi dolog, ő Éber reszortja. Beneschnek – a betegségére hivatkozva kereken megtiltottam, hogy Pestre jöjjön – a másik kettő pedig, Popp¹⁸¹ k[is]. a[sszony]. és Kutschera,¹⁸² olyan kolléga, akiket becsülök, és akikkel szívesen vagyok együtt. (E nemben az egyetlenek.) Ezeknek az együttes látogatása, 4-5 nap, abba a 2 hétbe fog esni, melyet úgyis „pihenésre” szántam. – Mester írt szimpatikusan.¹⁸³ Lampérth naponta üdvözlöl meleg szeretettel.¹⁸⁴ – Ma megint nagy meleg van, amit azért sínylettem meg, mert sokat kellett talpalnom. Nehézségek, kellemetlenségek adódnak még mindig bőven, de már nem tudnak leverni. Sok-sok csókkal

Bundsiletz.

¹⁸⁰ MNG Adattár, 20151/1979/30/80. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 59./.

¹⁸¹ Anny E. Popp (1891-?) morva származású művészettörténész. 1915-ben doktorált Bécsben Max Dvořáknál.

¹⁸² Oswald Ritter von Kutschera-Woborsky (1887-1922) cseh művészettörténész, műgyűjtő. 1911-ben doktorált Bécsben Max Dvořáknál. Wilde 1917-ben ismerkedett meg vele, mint május 19-én írta levelében: „Tegnap este Gargerrel együtt egy művészettört. (Dvořák doktor) kollégájánál, Freiherr v. Kutschera-Woborskynál voltunk, aki egy sokpénzű fiatal legényember és gyűjt, mégpedig speciálisan olasz barokkot, tehát nagyon nekem való, ő kívánt megismerkedni a hírem után. Bár 1/2 2-ig maradtunk nála, csak egy részével lettem kész a gyűjtnek (többek közt 700 rajz!) és így elfogadtam a meghívást egy második látogatáshoz. Igazán szimpatikus; felajánlotta az óriási szakkönyvtárát is, aminek bizony hasznát fogom venni.” MNG Adattár, MNG 20151/1979/30/102.

¹⁸³ Ld.: Fogarasi Béla – Wilde Jánosnak, 1917. augusztus 10.

¹⁸⁴ Nemes Lampérth József 1917-ben Wilde Jánosnak írt leveleit ld.: Horváth 1960. 174-176.

Wilde János – Wilde Margitnak, Bécs, 1917. augusztus 19.¹⁸⁵

Vas. reggel.

Drága Otthoniak, most érkezett a kedves A 12. és vele Dudó levele. Örülök, hogy a lakásügy fölött napirendre tértek, egy érvet én úgyis elfelejtettem még megírni, ami azelőtt sose volt, a júliusi visszajövetelem óta, nem tudom mi okból, állandóan dolgom van polosokkal. Emiatt aztán igazán nem lesz nehéz a válás. Egyébként még nem vették ki a szobát. A munka e héten is kitűnően folyt – nagy örömömre. Talán tudnám is egyébként folytatni rögtön otthon, de a szemeim nem bírják már. Azonkívül a még hátralevő 12 nap iszonyú strapás lesz. Végül pedig a németországi fotók is aligha fognak szünetet tartani (a napokban írok az ügyben Mellernek és Lehrsnek¹⁸⁶). – Kaptam levelet Mell[er]től (a koraszülött kislányuk még mindig a Fehér Keresztben küszködik az életéért),¹⁸⁷ Ébertől, H[offmann] Edithtől. A tanszékre mindenki pályázott s most előkerülnek, amint É[ber] írja – a venenatis grvida sagittis pharetrá!¹⁸⁸ A kép, amelyet megtekintésre hazaküldtettem, mindenkinek nagyon tetszik (csak Petro[vics] nem látta még, már akadt is egy gyűjtő, aki brennol¹⁸⁹ rá, ha a muzi meg nem tartja – 9000 krón).¹⁹⁰ Grat, grat a Mesternek! – Most igen kellemes az időjárás, lehet létezni. – Pénteken elutazott végre Zimm[ermann], d. u. még vendége voltam a kefében. Este Gargeréknál voltam. A táplálékfelvétel igen jó. Különösen jól bevált a savanyú tej. Sajnos ma, vasárnap, nincs nyitva a büfé. Hálás kösz. az A és H. Csók Bunsit.

¹⁸⁵ MNG Adattár, 20151/1979/30/82. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 61./.

¹⁸⁶ Max Lehrs (1855–1938) művészettörténész. A drezdai királyi grafikai gyűjtemény vezetője.

¹⁸⁷ Wilde erről Hoffmann Edith leveléből értesült, melyről 1917. július 18-án írt családjának. „H. Edith hosszú levélben referál, a tanszékpályázat aug. 15-én jár le, Térey állítólag letűnt (lakás!). M.-nek koraszülött kislánya van.” MNG Adattár, 20151/1979/30/68. Ld. még: Meller Simon – Wilde Jánosnak, 1917. augusztus 17.

¹⁸⁸ Ld.: Éber László – Wilde Jánosnak, 1917. augusztus 16. – „Integer vitae scelerisque purus / non eget Mauris iaculis neque arcu / nec venenatis grvida sagittis, / Fusce, pharetra” Horatii Flacci carmina liber primus 1,22: An Aristius Fuscus. – „Fuscusom, hidd el: ha ki tiszta szívű / s büntelen, nem kell soha dárda annak, / mérgezett nyíllal teli puzdra sem kell / majd az ilyennek” (Justus Pál fordítása). – Ld. még: 134. jegyzet.

¹⁸⁹ Lángol/lelkesezik érte.

¹⁹⁰ Pieter Pieterszoon Lastman (1583–1533) holland festő *Az angyal és Tóbiás a hallal* c. képéről van szó, melyet a bécsi Artariánál vásárolt meg a Szépművészeti Múzeum. A kép először 1918-ban került a közönség elé: *Az új szerzemények kiállítása (1917–1918)*. Bev. Petrovics Elek. Budapest, Szépművészeti Múzeum, 1918. No. 56.